NIE TYLKO PIERWSZY ROK.

Potrzeby uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji/uchodźstwa w polskiej szkole

NIE TYLKO PIERWSZY ROK.

Potrzeby uczniów i uczennic
z doświadczeniem migracji/uchodźstwa
w polskiej szkole

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu

Poznań 2024

SPIS TREŚCI

WSTĘP 5

CZĘŚĆ I 8

Na czym polega wsparcie ucznia
i uczennicy z doświadczeniem migracji/uchodźstwa? 9

Potrzeby ucznia i uczennicy doświadczeniem migracji/uchodźstwa
w pierwszym roku po przyjeździe
i w kolejnych latach 11

Odpowiedź na potrzeby ucznia
z doświadczeniem migracji/uchodźstwa – dobre praktyki szkół 14

Pierwszy rok 15

Potrzeby emocjonalne i psychologiczne 15

Pakiet powitalny czyli „Przewodnik dla uczniów i uczennic i ich rodziców"
Spokojny kącik, czyli strefa relaksu

Potrzeby społeczne 18

Zajęcia integracyjne w czasie rekolekcji

Potrzeby językowe 20

Diagnoza językowa uczniów i uczennic cudzoziemskich
Audiosłownik polsko-ukraiński
Analogia języka polskiego i ukraińskiego

Potrzeby edukacyjne 24

Zajęcia z literatury polskiej dla uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji
Uproszczone karty pracy z biologii
Lista słówek

Potrzeby tożsamościowe 28

Dyktando Wielojęzyczne z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego
Konkurs Recytatorski „W Swoim Języku"
Obchody Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego

Kolejny rok 32

Potrzeby emocjonalne i psychologiczne 32

Czytanie ma moc! Nasz radosny cykl filmowy!
Zajęcia rozwijające zainteresowania i talenty Koło Filmowe „W obiektywie"
Kaligrafia, czyli rysujemy słowa

Potrzeby społeczne 36
Zajęcia integracyjne polskich i ukraińskich dzieci
Ławeczka przyjaźni „Na zawsze razem"
Wsparcie mam uczniów z doświadczeniem migracji
Potrzeby językowe 40
Związki frazeologiczne
Wycieczka połączona z zajęciami muzealnymi i ćwiczeniami językowymi
Potrzeby edukacyjne 44
Sketchnoting na lekcjach geografii
Potrzeby tożsamościowe 47
Lekcje języka ukraińskiego.
Organizacja Dnia Ukraińskiego/Dnia Różnorodności Kulturowej
„Jestem oryginałem!"
Inne potrzeby 51
Pomoc uczniom i uczennicom kończącym szkołę podstawową w przygotowaniu do egzaminu ósmoklasisty, wyborze szkoły i towarzyszenie w procesie składania dokumentów.

CZĘŚĆ II 53
Na czym polega językowe wsparcie ucznia i uczennicy z doświadczeniem migracji/uchodźstwa? 54
Jak dostosowywać komunikaty do potrzeb ucznia/uczennicy, którzy uczą się języka polskiego? 59
Materiały dla nauczycieli/ek wszystkich przedmiotów 63
Materiały dla nauczycieli/Ek języka polskiego 66
Materiały dla nauczycieli/ek matematyki 70
Materiały dla nauczycieli/ek historii i wiedzy o społeczeństwie 73
Materiały dla nauczycieli/ek geografii 76
Materiały dla nauczycieli/ek przyrody/biologii 79
Materiały dla nauczycieli/ek fizyki 82
Materiały dla nauczycieli/ek chemii 85

PODSUMOWANIE 88

WSTĘP

Polska szkoła od 2022 r. stała się powszechnie wielokulturowa. Od czasu eskalacji wojny w Ukrainie do polskiego systemu edukacji weszło wiele tysięcy uczniów i uczennic z Ukrainy. Dodatkowo regularnie wzrasta grupa dzieci, które przyjeżdżają do Polski z Białorusi. W polskich szkołach uczą się także dzieci z innych krajów. Niestety zmiana szkolnego krajobrazu społecznego nie łączy się – jak dotąd – z powszechnym systemem wsparcia nauczycieli/ek, którzy na co dzień z tymi dziećmi pracują, zarówno w oddziałach przygotowawczych, jak i w regularnych klasach.

Pamiętajmy, że sama możliwość zapisania dziecka do szkoły nie jest jeszcze gwarancją dostępu do skutecznej edukacji. Procesy zachodzące na lekcjach powinny uwzględniać możliwości uczniów i uczennic, ich potrzeby, dostępne zasoby. Część trudności, z którymi mierzą się dzieci cudzoziemskie w procesie edukacji, wynika z kontekstu typowego dla sytuacji uchodźstwa/migracji – nieznajomości języka i kultury, szoku kulturowego, przejmującej tęsknoty, strachu o bliskich, przeszkód w zdiagnozowaniu specjalnych potrzeb edukacyjnych. Inne trudności nie łączą się wyłącznie z sytuacją uchodźstwa/migracji, chociaż można zapewne postawić tezę, iż bywają frekwencyjnie częstsze w przypadku dzieci, które tego doświadczyły – trauma, permanentny stres, brak wsparcia ze strony rodziców/opiekunów prawnych, ograniczony dostęp do usług odpłatnych, parentyfikacja.

W publikacji przyjrzymy się wybranym – tym, na które możemy odpowiedzieć jako środowisko szkolne – potrzebom uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji/uchodźstwa. Będą to **potrzeby emocjonalne i psychologiczne** (dotyczące samopoczucia ucznia i uczennicy w momencie przyjazdu do nowej szkoły i nowego kraju oraz zmiany tego samopoczucia w kolejnych miesiącach i latach); **potrzeby społeczne** (związane z relacjami z rówieśnikami, z nawiązywaniem kontaktów z innymi osobami z grupy rówieśniczej); **potrzeby językowe** (związane z nabywaniem języka polskiego, szczególnie w kontekście szkolnym); **potrzeby edukacyjne** (zależne od sposobu w jaki uczniowie i uczennice nabywają wiedzę merytoryczną z przedmiotów, pomimo trudności językowych); **potrzeby tożsamościowe** (dotyczące poczucia tożsamości, bliskości z krajem pochodzenia).

Jak zostało zaznaczone w tytule, chcemy zwrócić uwagę na fakt, że proces adaptacji do nowego środowiska (szkoły, miejscowości, kraju) trwa długo, nie tylko jeden rok. Bywają osoby, które czują się swobodnie w nowym miejscu dopiero po kilku lub kilkunastu latach. Przypomnijmy sobie sytuację, gdy rozpoczęliśmy pracę w nowym miejscu lub przeprowadziliśmy się do innego miasta. Ile czasu zajęło każdemu z nas przystosowanie się? Ile miesięcy/lat musiało minąć, żebym poczuł/a się „jak u siebie?". Dlatego podkreślamy, że proces integracji/adaptacji do nowej szkoły, z którym mamy obecnie do czynienia, a zarazem proces przystosowywania się do nowego kraju, będzie trwał co najmniej kilka lat. Za przebieg tego procesu jesteśmy

odpowiedzialni my wszyscy – środowisko przyjmujące osoby z doświadczeniem migracji i uchodźstwa – i to dzięki nam może on przebiegać łagodniej.

Kluczową rolę w procesie adaptacji uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji/uchodźstwa odgrywają nauczyciele i nauczycielki, którzy od pierwszych dni obecności tych dzieci w szkole podejmują ogromy trud pracy z osobami nie tylko nieznającymi języka polskiego, ale również obarczonymi trudnościami wynikającymi z doświadczenia migracji, wojny, ucieczki.

Zbyt rzadko – naszym zdaniem – podkreślany jest olbrzymi wysiłek podjęty przez nauczycieli/ki, w celu prowadzenia procesu edukacji, który uwzględnia te aspekty. Część z nich na własną rękę podejmuje trud doskonalenia zawodowego, inni/inne zdają się na swoją intuicję i dotychczasowe doświadczenie pedagogiczne, co z kolei nie zawsze gwarantuje najskuteczniejsze działania.

Jako społeczeństwo przechodzące aktualnie głębokie przemiany musimy zrozumieć, że bez skutecznej edukacji i integracji uczniów i uczennic cudzoziemskich nie uda się osiągnąć faktycznej spójności społecznej, na której powinno zależeć nam wszystkim. Tylko usilne, świadome i zaplanowane dążenie do dostosowania procesu edukacji do potrzeb dzieci cudzoziemskich sprawi, że ograniczymy możliwość przedwczesnego zakończenia ich edukacji. To z kolei pozwoli na uniknięcie napięć społecznych charakterystycznych dla społeczeństw, w których proces integracji grup mniejszościowych nie zakończył się pełnym sukcesem. Edukacja odgrywa w nim znaczącą rolę.

Rola nauczycieli/ek jest więc nie do przecenienia. Dobór właściwych narzędzi dydaktycznych, rozwiązań metodycznych, wrażliwość na oznaki wskazujące na konieczność diagnozowania specjalnych potrzeb edukacyjnych, regularna ewaluacja realizowanych działań, mierzenie postępów uczniów/uczennic, dobieranie adekwatnych do potrzeb form pomocy, czy wreszcie odpowiednie wsparcie językowe – oto przykłady obszarów, w których ta grupa zawodowa kształtuje aktualnie swoje nowe kompetencje i umiejętności. Zakończenie tego etapu sukcesem sprawi, że dzieci cudzoziemskie znajdą w polskich szkołach to, czego potrzebują. Dobrze, by mogły wykorzystywać swoje zasoby (także język pierwszy!), by stosowana wobec nich metodyka oceniania była odpowiednia do wkładanego przez nie wysiłku, by rozpoznano ich mocne i słabe strony, odpowiednio nimi zarządzając, by wiedza o ich potrzebach była znana wszystkim osobom, które z nimi pracują (grono pedagogiczne), i wreszcie – by ich rodzice/opiekunowie prawni mieli szansę być aktywni w tym procesie. **Dzieci powinny czuć się w szkole bezpieczne, mile widziane, skutecznie motywowane, mieć szansę na odnoszenie sukcesów.** Jeśli nie będą w pracy z nimi stosowane odpowiednie, specjalnie dla nich modelowane rozwiązania, nie będzie szansy na wyżej opisany przebieg procesu edukacji i integracji.

Wydaje się, że wciąż jesteśmy na początkowym etapie zarządzania różnorodnością kulturową i językową w polskiej szkole. Dobre praktyki jeszcze nie są systemowo

zbierane, ewaluowane i upowszechniane. Społeczność nauczycielska niezbyt często sięga po rozwiązania oparte na sieciowaniu, wymianie doświadczeń. Rzadka jest także współpraca na poziomie kadry pedagogicznej pojedynczej placówki. Wiedza metodyczna i narzędzia dydaktyczne pozostają rozproszone, nieusystematyzowane. Tymczasem nie ma powrotu do krajobrazu polskiej szkoły, w której uczennice i uczniowie cudzoziemscy to niewielka część szkolnej społeczności. Im szybciej wyżej opisane procesy zostaną przeprowadzone, tym lepiej dla całego polskiego systemu edukacji,
a w efekcie – także dla każdego/każdej z nas.

Przygotowując publikację miałyśmy w pamięci zaangażowanie osób pracujących w szkołach z dziećmi i młodzieżą z doświadczeniem migracji/uchodźstwa. Ta publikacja jest formą podziękowania za ten wysiłek. Mamy nadzieję, że zawarte w niej przykłady i inspirację ułatwią pracę dydaktyczną i wychowawczą i przyczyniając się do budowania spójnego społeczeństwa.

IZABELA CZERNIEJEWSKA
JULIA KARCZEWSKA

CZĘŚĆ I

NA CZYM POLEGA WSPARCIE UCZNIA I UCZENNICY Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI/ UCHODŹSTWA?

Pracując z uczniem lub uczennicą z doświadczeniem migracji i uchodźstwa w szkole mamy świadomość trudności, z którymi mierzy się na co dzień: nieznajomość języka, niezrozumiały kontekst, szok kulturowy, doświadczenia wojny, ucieczki, trauma, tęsknota, stres. Do tych problemów dodać można również te, które dotykają niekiedy także polskie dzieci: poczucie osamotnienia, brak wystarczającego wsparcia rodziców/opiekunów, brak relacji z rówieśnikami, niezaspokojenie podstawowych potrzeb fizjologicznych i poczucia bezpieczeństwa, nowe obowiązki związane z nowymi okolicznościami. Musimy także uświadomić sobie, że dla dzieci i młodzieży, które przyjechały z innego kraju, **szkoła jest często jedynym miejscem, w którym mają one kontakt z dorosłymi z kraju, do którego trafiły.**

Dzieci te nie mają babć, dziadków, cioć, czy wujków, których mogą poprosić o wsparcie dla siebie lub dla swojej rodziny, nie mają starszych kolegów i koleżanek z Polski, z którymi mogą omówić plany na przyszłość, rozwiązać trudności i ukoić niepokoje. Dlatego nauczyciel lub nauczycielka będzie dla nich zawsze ważną osobą – dorosłym znającym język, ale także kontekst społeczny i kulturowy.
W miarę możliwości, dajmy dziecku wsparcie z pozycji osoby dojrzałej – wysłuchajmy, wyjaśnijmy, podpowiedzmy, przekierujmy do rodziców/opiekunów prawnych lub instytucji zajmujących się danym tematem.

Szkoła jest miejscem, w którym dzieci i młodzież zdobywają wiedzę, zatem **zakres wsparcia nauczycielek i nauczycieli wiąże się z kwestiami edukacyjnymi, a w przypadku dzieci nieznających języka polskiego – także językowymi.** Te dwa obszary wsparcia będą dominować w pracy w szkole. Wiemy, że obecność tak znaczącej liczby cudzoziemskich dzieci w polskiej szkole jest nowym zjawiskiem, w związku z tym metodologia pracy z uczniem z doświadczeniem uchodźstwa/ migracji w Polsce dopiero się kształtuje. Jednak już kilkuletnie doświadczenie pozwala dostrzec pewne praktyki, które okazały się skuteczne.

W pracy z uczniem nieznającym języka polskiego przydatna jest znajomość podstawowych zasad nauczania języka polskiego jako drugiego, umiejętność dostosowywania swoich komunikatów do potrzeb ucznia. Warto pamiętać, że **każdy nauczyciel/nauczycielka, niezależnie od przedmiotu, w którym jest specjalistą, uczy języka polskiego na swoich lekcjach.** Podstawowe wskazówki, w jaki sposób wspierać językowo dzieci z doświadczeniem uchodźstwa/migracji, zostały omówione w II części niniejszej publikacji.

Obok wsparcia edukacyjnego i językowego jest jeszcze kilka potrzeb, na które szkoła również powinna odpowiedzieć. Są to:

- potrzeby psychologiczne i emocjonalne związane z dobrostanem dziecka, które doświadczyło uchodźstwa/migracji i opuszczenia kraju pochodzenia,
- potrzeby społeczne związane z funkcjonowaniem w nowej grupie rówieśniczej w klasie lub szkole.

Wychowawca lub wychowawczyni przy wsparciu psychologa i/lub pedagoga szkolnego są osobami, które powinny monitorować realizację tych potrzeb.

Fakt pochodzenia z innego kraju, posługiwanie się językiem innym niż polski, mają wpływ na rozwój dzieci w zakresie ich własnej tożsamości etnicznej i narodowej. Nie tylko polskie dzieci doświadczają skutków wielokulturowości i wielojęzyczności w klasie/szkole/. Dzieci cudzoziemskie odkrywając swoją tożsamość narodową, mówią z dumą, że są Ukraińcami, Białorusinami lub pochodzą z innego kraju. Dla dzieci, które dopiero przyjechały, jest to zwykle nowe doświadczenie, często nie wiedzą, w jaki sposób funkcjonować wielokulturowo czy dwujęzycznie. Proces integracji zakłada wzmacnianie tożsamości kraju pochodzenia przy jednoczesnym nabywaniu kompetencji językowych, kulturowych i społecznych nowego kraju. Stąd też potrzeba **umożliwiania dzieciom wzmacniania ich poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, religijnej i językowej. Jest to istotny obszar działania szkoły.** Powinna ona wspierać nabywanie kompetencji języka polskiego, przy jednoczesnym umożliwianiu tego, by pierwszy język i kultura mogły być pielęgnowane.

Na koniec warto pamiętać o innych obszarach wsparcia, które mogą się pojawiać na styku wcześniej wymienionych trudności i potrzeb. Wiemy, że tam, gdzie rodzice/opiekunowie dziecka mogą posiadać mniejszą wiedzę na temat funkcjonujących w Polsce instytucji, potrzebne będzie większe wsparcie ze strony szkoły. Jednym z takich tematów jest rekrutacja do szkoły ponadpodstawowej. Innym może być pomoc udzielana w poradniach psychologiczno-pedagogicznych lub podejmowanie pracy przez osoby nieletnie. Takich spraw może być więcej, warto mieć ich świadomość i w miarę możliwości służyć wsparciem i pomocą odpowiadając na konkretne potrzeby dzieci oraz ich rodziców/opiekunów z doświadczeniem uchodźstwa/migracji.

POTRZEBY UCZNIA I UCZENNICY DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI/UCHODŹSTWA W PIERWSZYM ROKU PO PRZYJEŹDZIE I W KOLEJNYCH LATACH

Potrzeby ucznia z doświadczeniem migracji/uchodźstwa zmieniają się w czasie. W pierwszym roku po przyjeździe są najczęściej skoncentrowane na poszukiwaniu odpowiedzi na najbardziej istotne pytania: Jak przetrwać w nowej szkole? Jak się komunikować? Jak nawiązać kontakt z nowymi kolegami i koleżankami? Czy ktoś tu mówi w moim języku? W kolejnym roku potrzeby się zmieniają. W zależności od tego, co udało się osiągnąć w pierwszym roku, będą dotyczyły utrzymywania relacji, rozszerzania słownictwa i coraz większej płynności językowej oraz zdobywania wiedzy w języku polskim. Sprawy psychologiczne mogą również nabrać innego kształtu – emocje towarzyszące dzieciom będą prawdopodobnie w mniejszym stopniu związane z doświadczeniem wojny, koniecznością ucieczki z kraju i migracją do nowego miejsca, a w większym z poczuciem straty, tęsknoty za tymi, którzy tam pozostali, w niektórych przypadkach także żałoby. Nie zapominajmy również, że w dalszym ciągu do naszych szkół trafiają dzieci, które dopiero przyjechały z Ukrainy oraz z innych krajów. Zawsze więc mogą pojawić się uczniowie lub uczennice, którzy potrzebują wsparcia w ramach pierwszego roku, a jednocześnie obecni będą ci, uczęszczający do szkoły już od kilku lat.

Musimy również pamiętać, że proces integracji jest procesem długofalowym, a proces nabywania kompetencji językowych wieloletnim, dlatego ważne jest świadome prowadzenie tego procesu – rozpoznawanie potrzeb, ale także rozumienie, w którym momencie tego procesu znajduje się dziecko. Stąd właśnie, w niniejszej publikacji proponujemy podział – na działania dotyczące zaspokajania konkretnych potrzeb w pierwszym roku i w kolejnych. W kolejnej części prezentujemy dobre praktyki ze szkół województwa wielkopolskiego z uwzględnieniem praktyk, które okazały się skuteczne w pierwszym roku i w kolejnych latach. Chcemy opowiedzieć, w jaki sposób te same praktyki można modyfikować i dostosowywać w kolejnych latach, na co zwracać uwagę.

O potrzeby emocjonalne i psychologiczne uczniów i rodziców można zadbać przygotowując dla nich pakiet powitalny z informacjami o szkole, obowiązkach uczniów i rodziców, zasadach panujących w szkole. Takie pakiety są już obecne w wielu szkołach w Wielkopolsce. Pakiet może być przetłumaczony na język ukraiński, rosyjski, angielski. W kolejnym roku warto, korzystając z obecności dzieci, zrobić jego ewaluację – zapytać, co było w nim pomocne, a jakich informacji zabrakło.

W ten sposób włączamy ucznia lub uczennicę w działania na rzecz innych dzieci, które dopiero trafią do szkoły.

Spokojny kącik jest miejscem wyciszenia dla dzieci i młodzieży i jest dostępny obecnie w 6 szkołach w Poznaniu i okolicy. Nauczyciele i nauczycielki z tych szkół, wzięły udział w cyklu szkoleń i zdobyli umiejętności przekazywania uczniom i uczennicom technik samoregulacji. Kącik jest zatem miejscem, do którego uczniowie i uczennice mogą przyjść, wyciszyć emocje – zarówno w pierwszym, jak i w kolejnym roku. O emocjach można rozmawiać również bez specjalnego miejsca. W kąciku, gabinecie psychologa lub pedagoga szkolnego, w świetlicy lub innym spokojnym miejscu. Mogą się zmieniać poruszane tematy: w pierwszym roku mogą to być emocje dotyczące wojny, w drugim – dotyczące stresu i innych trudności. Niezmiernie ważne jest, by od pierwszego dnia obecności dziecka w szkole wzmacniać jego poczucie wartości. W przypadku dzieci z doświadczeniem migracji zasobem, na którym można budować poczucie wartości jest znajomość wielu języków.

Potrzeby społeczne w pierwszym roku powinny uwzględniać przede wszystkim poznawanie się uczniów i uczennic– zarówno nowoprzybyłe dzieci powinny mieć możliwość poznania rówieśników, jak i polscy uczniowie poznania nowych kolegów i koleżanek. Warto zadbać o merytoryczne odpowiedzi na pytania dotyczące kraju pochodzenia uczniów i uczennic, o przekazywanie wiarygodnej wiedzy na ten temat i rozwianie wątpliwości lub strachu. Powinien to być proces dwustronny: zatem to także dzielenie się wiedzą o lokalności: o szkole i jej patronie, o ulicy na której stoi szkoła, o miejscowości.

Wycieczki, wspólne wyjścia, aktywności sportowe i artystyczne są dobrym narzędziem do integracji. Należy jednak pamiętać, że o ile w przypadku dzieci komunikujących się w tym samym języku stworzenie okazji do poznania się może wystarczyć, tak u uczniów i uczennic z innego kraju warto ten proces intensywnie monitorować i wspierać przez kolejne lata. Znajomość innych języków warto promować i wykorzystywać podczas tworzenia zadań, kart pracy w czasie projektów klasowych, szkolnych oraz wycieczek. Najłatwiejszym sposobem jest tworzenie zadań, do których rozwiązania (lub zrozumienia polecenia) należy posłużyć się językiem ukraińskim lub rosyjskim. Warto sięgnąć po metodę WISE. Tworzymy wówczas zachętę do nawiązania relacji między uczniami/uczennicami. Wszelkiego rodzaju prezentacje, wystąpienia, konkursy, w których można dowiedzieć się więcej o kraju pochodzenia, języku pierwszym ucznia i uczennicy stwarzają możliwości lepszego ich poznania. Warto je zatem zaplanować w perspektywie kilkuletniej i co roku organizować np.: „Dzień Różnorodności Kulturowej" (21 maja).

Potrzeby językowe są związane ze stopniowym nabywaniem kompetencji językowych ucznia i uczennicy. W pierwszych miesiącach warto sięgać do języka pierwszego (wszelkiego rodzaju słowniczki, listy słówek, napisy w szkole w języku ukraińskim, analogie języka polskiego i ukraińskiego), w kolejnym roku warto

bazować na zdobytej wiedzy, utrwalać ją i poszerzać zakres językowy. Różnorodne gry edukacyjne z pewnością będą wspierały rozwój kompetencji językowych, powinny być jednak dostosowane do faktycznego poziomu znajomości języka polskiego. Warto w tym miejscu podkreślić korzyści również dla polskich uczniów i uczennic z powodu wielojęzyczności w klasie i zaprosić do przekazywania treści przy wykorzystaniu różnych języków.

Realizacja **potrzeb edukacyjnych** będzie znacznie się różniła w pierwszym roku i w latach kolejnych, gdyż jest ona związana ze stopniowym wzrostem kompetencji językowych ucznia lub uczennicy. W pierwszym roku najtrudniejsze będzie zrozumienie treści edukacyjnych. Zatem korzystanie ze wsparcia ***asystentów międzykulturowych,*** dostęp do treści przedmiotowych w języku pierwszym ucznia lub uczennicy i uproszczonym języku polskim będą dobrymi rozwiązaniami. Warto korzystać z kart pracy dostosowanych do potrzeb dzieci nieznających języka polskiego oraz do metod graficznego notowania. Na początku, oceniając przyrost wiedzy dziecka należy powstrzymać się od oceniania błędów językowych. W miarę możliwości warto skorzystać z włączania języków pierwszych uczniów i uczennic do udzielania odpowiedzi. Należy dostosowywać język poleceń do możliwości językowych ucznia/uczennicy. Jednym z pomysłów jak wspierać potrzeby edukacyjne w pierwszym roku, jest zapraszanie do konkursów przedmiotowych, w których odpowiedzi są opracowane graficznie i tym samym, nie wymagają znajomości języka polskiego.

Potrzeby tożsamościowe mogą się również zmieniać. O ile w pierwszym roku prezentowanie kraju pochodzenia przybyłych dzieci służy lepszemu poznaniu ich przez polskich rówieśników, tak w kolejnych latach jest wyraźnym sygnałem uznania, że ich tożsamość narodowa jest istotna. Dzieci mają prawo do wyrażania swojej tożsamości narodowej, nie jest to jednak ich obowiązek i jeśli nie chcą, nie muszą się angażować w tego typu działania. Ważne jest jednak, żeby dać im taką możliwość. Przykładem może być Dyktando Wielojęzyczne z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego lub konkurs recytatorski „W swoim języku", których organizacja w pierwszym roku miała wydźwięk solidarnościowy, a w kolejnych latach ich celem było wzmacnianie poczucia tożsamości. Musimy pamiętać, że po kilku latach zanurzenia w innej kulturze i języku, dzieci, które nie rozwijają swojego języka mogą (w zależności od wieku) stopniowo zatracać umiejętności językowe w swoim pierwszym języku. Dlatego warto wspierać wszelkie inicjatywy szkolne dążące do wzmocnienia poczucia tożsamości narodowej, kulturowej i językowej.

ODPOWIEDŹ NA POTRZEBY UCZNIA Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI/UCHODŹSTWA – DOBRE PRAKTYKI SZKÓŁ

Od 2018 roku Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu wspiera wielkopolskie szkoły w pracy z uczennica i uczniami z doświadczeniem migracji. Wiele szkół od kilku lat realizuje swoje praktyki, które dobrze sprawdzają się w pracy z nowoprzybyłymi dziećmi i młodzieżą. Część szkół, w których rozpoczęto pracę z uczniami i uczennicami z Ukrainy w 2022 roku, zdążyła już wypracować pewne standardy. Wierzymy w mądrość nauczycielek i nauczycieli, wierzymy również, że dobre pomysły mogą okazać się inspirujące dla innych. Stąd pomysł, by podzielić się sprawdzonymi praktykami. Zostały one podzielone na praktyki pierwszego roku oraz kolejnego i ułożone według potrzeb, zgodnie z myślą przewodnią tej publikacji. Łącznie zostało zebranych 25 dobrych praktyk; wiemy, że jest ich więcej.

PIERWSZY ROK

POTRZEBY EMOCJONALNE I PSYCHOLOGICZNE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Kornela Makuszyńskiego we Wronkach
Osoba kontaktowa	Beata Tomczak

Opis dobrej praktyki

Pakiet powitalny czyli „Przewodnik dla uczniów i uczennic i ich rodziców"

Wronki to małe miasteczko położone 50 km na północ od Poznania. Swoje siedziby mają tu dwie duże firmy produkujące sprzęt AGD. Obie zatrudniają setki pracowników, w tym obywateli i obywatelki Ukrainy. Część z nich postanowiła zostać we Wronkach na dłużej, więc sprowadzili tu swoje rodziny. Pierwsze ukraińskie dzieci pojawiły się w mojej szkole w 2016 roku. Z każdym kolejnym było ich coraz więcej. W pewnym momencie stanowiły 20% społeczności szkolnej.

Pierwszy pakiet powitalny stworzyłam w 2017 roku, we współpracy z dr Izabelą Czerniejewską – specjalistką ds. uczniów z doświadczeniem migracji ODN w Poznaniu – gdy do mojej klasy 1. trafiło czworo dzieci z różnych regionów Ukrainy. Dzieci miały różne historie rodzinne i różny poziom znajomości języka polskiego i polskiej szkoły. Zaistniała pilna potrzeba zaopiekowania się nowymi uczennicami i uczniami oraz ich rodzicami. W związku z tym przygotowałam pakiet powitalny, który zatytułowałam Przewodnik dla uczniów i ich rodziców.

Kluczowym momentem w trakcie pracy nad przewodnikiem były konsultacje z rodzicami uczniów i uczennic ukraińskich na terenie szkoły. Ich owocem była lista zagadnień, terminów, problemów, których nie rozumieją lub nie wiedzą, jak sobie z nimi poradzić. Trudno podejmować decyzje, składać podpisy na dokumentach, gdy niedokładnie się je rozumie. W założeniu przewodnik miał zawierać istotne dla nowoprzybyłych informacje, podane w zwięzłej, przejrzystej formie i ciekawe wizualnie.

Na stronie tytułowej umieściłam zdjęcie i pełną nazwę szkoły. Na kolejnych stronach znalazły się:

1. Informacje formalne: powitanie, dane kontaktowe szkoły, kalendarz roku szkolnego, informacje o dzienniczku elektronicznym, systemie oceniania i zajęciach dodatkowych
2. Plan lekcji ucznia: szkolny porządek dnia, przerwy w szkole, zajęcia dodatkowe
3. Wskazówki praktyczne: rzeczy, które uczeń i uczennica powinien mieć w plecaku szkolnym, informacje o ubiorze obowiązującym dzieci w naszej szkole, odpowiedzi na pytania: Co robią uczniowie i uczennice w czasie przerwy? Co należy zrobić w sytuacjach, gdy: spóźniłeś/aś się na lekcję, źle się czujesz, byłeś/aś nieobecny/na, nie umiesz zrobić zadania domowego, pokłóciłeś/aś się z kolegą lub koleżanką, zgubiłeś/aś piórnik/strój do WF?
4. Informacje dodatkowe: słowniczek ważnych terminów szkolnych, bowiązkowe zajęcia edukacyjne, rola ucznia/uczennicy i rodzica w naszej szkole, cechy dobrego ucznia/uczennicy.

Motywem graficznym powtarzającym się w przewodniku są znane i zrozumiałe dla wszystkich z naszego kręgu kulturowego piktogramy, które sugerują zawartość tekstu. Przewodnik został przetłumaczony przez zaprzyjaźnioną osobę z Ukrainy na język ukraiński. Początkowo był drukowany i rozdawany rodzicom, którzy zapisywali dziecko do naszej szkoły. Od kilku lat jest umieszczony na stronie internetowej szkoły.

Rezultat

Przewodnik dobrze się sprawdza. Jest stałym elementem powitalnym, który pozwala na lepsze wzajemne zrozumienie między dorosłymi i ułatwia funkcjonowanie w szkole dzieciom. Zapewniamy im poczucie bezpieczeństwa, które daje wiedza, o tym, jak działa szkoła. Jest to szczególnie ważne, teraz gdy do szkoły trafiają dzieci, które doświadczyły wojny.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 7 w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Karolina Jabłońska

Opis dobrej praktyki

Spokojny kącik, czyli strefa relaksu

W naszej szkole powstało szczególne miejsce. To pokój relaksu, nazywany przez dzieci sekretnym albo miękkim. W pomieszczeniu znajduje się miękka wykładzina, wygodne pufy i materace, na których dzieci mogą się położyć i odpocząć lub skulić i schować przed całym światem.

Przez wiele tygodni część naszego grona pedagogicznego uczestniczyła w projekcie mającym na celu wyposażenie nas w wiedzę i praktyczne umiejętności służące wspieraniu dzieci z doświadczeniem migracji/uchodźstwa, dotkniętych traumą, zmagających się z problemami z samoregulacją oraz pomaganiu im w momencie silnego stresu, wzburzenia emocjonalnego, zmęczenia oraz przebodźcowania.

Stałymi bywalcami kącika są uczniowie i uczennice klas 1-3 korzystający ze świetlicy (wynika to z położenia kącika). Dzieci bardzo chętnie korzystają z naszego tajemniczego pokoju, w którym tapeta lasu tworzy klimat bycia w naturze. Uczniowie często sami zgłaszają potrzebę relaksu, a ja staram się im to umożliwić.

Lubią, leżąc na poduchach i pufach, wyciszyć się zakładając słuchawki wygłuszające. Lubią również słuchać opowiadań o emocjach i dzielić się swoimi przeżyciami. Huśtają się w specjalnym kokonie z gniotkami w dłoniach. Owijają się miękkimi kocami, aby na chwilę przenieść się do swojego „bezpiecznego miejsca". To tu możemy w spokojnej atmosferze mierzyć się z wszelkimi problemami i trudnościami relacyjnymi. To tu otwierają się serca i dusze i powstają bliskie więzi. To tu płyną łzy i słowa pocieszenia. To tu można się schronić i odpocząć po całym dniu spędzonym w szkolnym hałasie. To tu można się wykrzyczeć, a potem pomilczeć – bez oceniania, bez osądzania, bez krytykowania… To tu można się zrelaksować, słuchając delikatnych dźwięków dzwonków koshi.

Rezultat

Uczniowie przychodzą do kącika najczęściej po lekcjach, gdy głowa i ciało zaczynają odczuwać zmęczenie, a odporność psychiczna na stres i inne wyzwania bardzo spada.

Kącik relaksu jest odpowiedzią na wyzwania dzisiejszego świata, w którym borykamy się z traumami, depresją, stanami lękowymi, atakami paniki i całą gamą neuroatypowości.

To ważny element naszej szkolnej rzeczywistości.

Mam nadzieję, że podnoszenie świadomości wśród nauczycieli i nauczycielek zachęci także ich do korzystania ze strefy ciszy. Nasi mali uczniowie i uczennice potwierdzają, że warto było ją stworzyć.

POTRZEBY SPOŁECZNE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	***Społeczne***	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa im. Gen. Stefana Roweckiego „Grota" w Koziegłowach
Osoba kontaktowa	Aldona Wiśniewska

Opis dobrej praktyki

Zajęcia integracyjne w czasie rekolekcji

W marcu 2022 r., kiedy przybyło do naszej szkoły wielu uczniów i uczennic z Ukrainy, w naszej szkole odbyły się rekolekcje wielkopostne, więc postanowiłam zorganizować zajęcia integracyjne dla dzieci z Ukrainy i tych, którzy nie uczestniczyli w rekolekcjach. Celem zajęć była integracja dzieci, wprowadzenie grupy uchodźców w społeczność szkolną.

Zajęcia odbywały się przez trzy dni w podziale na dwie grupy - dzieci z klas I-III i IV- VIII. Każdy dzień składał się z ćwiczeń, zadań przeprowadzonych w ciągu 2,5 godziny. Zadania przygotowane dla grupy z klas IV- VIII zawierały: ćwiczenia w poznawaniu imion, powitanie w języku polskim i ukraińskim, liczenie w języku polskim i ukraińskim, poznawanie alfabetu polskiego i ukraińskiego, dni tygodnia, poznawanie nazw kolorów, owoców, elementów związanych ze szkołą, ćwiczenia wymowy.

Kolejnego dnia dzieci pracując w grupach, szukały elementów wspólnych w swoich charakterach, zainteresowaniach, umiejętnościach i zdolnościach - uczniowie i uczennice wykonali kolorowy plakat - kwiat z cechami wspólnymi.

Ostatniego dnia uczniowie i uczennice pracując w grupach mieszanych budowali wieżę z makaronu (marshmallow challenge).

Po wykonaniu zadania omawialiśmy sposób współpracy nad wyzwaniem, dzieci doszły do wniosku, że znajomość języka nie jest niezbędna do dobrej współpracy.

Rezultat

Spotkania ułatwiły komunikację rodziców i nauczycieli/ek, wszyscy uczniowie i uczennice z klasy 8 dostali się do szkół ponadpodstawowych. Dzięki łatwiejszemu kontaktowi (język ukraiński) zyskujemy większe zaufanie rodziców, coraz lepiej też wygląda nasza współpraca. Możemy się skupić na niwelowaniu różnic mentalnych w podejściu do szkoły, obowiązków szkolnych (dzieci i rodziców). To z kolei przekłada się na bardziej efektywną pomoc dzieciom.

POTRZEBY JĘZYKOWE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	***Językowe***	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Środzie Wielkopolskiej
Osoba kontaktowa	Alicja Bartkowiak

Opis dobrej praktyki

Diagnoza językowa uczniów i uczennic cudzoziemskich

W klasach pierwszych szkoły ponadpodstawowej przeprowadzałam wstępną diagnozę znajomości języka polskiego wśród uczniów i uczennic cudzoziemskich. Zasadniczym celem było uzyskanie wiedzy na temat ich kompetencji komunikacyjnych oraz określenie wpływu tych kompetencji na ich funkcjonowanie w szkole (potencjalne sukcesy bądź niepowodzenia edukacyjne, relacje z rówieśnikami i nauczycielami). Równie istotnym celem diagnozy było stworzenie możliwości monitorowania postępów uczniów i uczennic w kolejnych miesiącach nauki, dostosowywania metod i form pracy, sposobów egzekwowania wiedzy i oceniania, planowania działań wspierających, indywidualizowania pracy, itp.

Rozumienie ze słuchu, rozumienie tekstu pisanego, mówienie i pisanie to sprawności, które dają pełen obraz kompetencji językowych. Nie dysponuję fachowym narzędziem służącym diagnozie, ale też celem podejmowanych przeze mnie działań nie była szczegółowa ocena wspomnianych sprawności, lecz uzyskanie wiedzy dotyczącej tego, jak radzą sobie nowi/e uczniowie i uczennice w zakresie języka polskiego w chwili, gdy podejmują naukę w naszej szkole i jak my, grono pedagogiczne, możemy im w tym wyzwaniu pomóc.

Mając zatem na uwadze te aspekty, wykorzystywałam w procesie diagnozowania:

- indywidualne rozmowy, podczas których uczniowie i uczennice wypowiadali się na różne tematy bliskie ich doświadczeniom, uczestniczyli w dialogu;
- ćwiczenia badające rozumienie tekstu czytanego i słuchanego;
- test gramatyczno-leksykalny.

Cenne były też dla mnie informacje uzyskiwane od innych nauczycieli i nauczycielek, i ich spostrzeżenia dotyczące sposobów komunikowania się na ich przedmiotach, a także rozmowy z niektórymi z rodziców.

Rezultat

Dla mnie, jako nauczycielki języka polskiego jako obcego, wiedza uzyskana z przeprowadzonej diagnozy była bardzo ważna i pomocna w przygotowywaniu zajęć z tymi uczniami i uczennicami, którzy/re uczestniczyli/ły potem w dodatkowych lekcjach. Systematyczna praca na tych zajęciach podnosiła ich sprawność komunikacyjną, budowała poczucie własnej wartości, sprzyjała pokonywaniu trudności edukacyjnych i integrowaniu się z polskimi rówieśnikami. W zależności od indywidualnego potencjału, motywacji i zaangażowania efekty pracy były czasem mało satysfakcjonujące, czasem przeciętne, a czasem naprawdę spektakularne.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	***Językowe***	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie
Osoba kontaktowa	Justyna Rudomina, Monika Jabłuszewska

Opis dobrej praktyki

Audiosłownik polsko-ukraiński

Już kilka dni po przyjęciu naszych nowych ukraińskich koleżanek i kolegów do szkoły zrodził się pomysł, który był odpowiedzią na potrzebę komunikacji między uczniami i uczennicami, ale także między nauczycielami/kami a dziećmi. Mimo że w sieci dostępnych było wiele materiałów (np. tablic z prostymi zwrotami po ukraińsku), szybko okazało się, że jeśli ktoś nie uczył się kiedyś rosyjskiego, nie był w stanie przeczytać tych wyrażeń. Ponadto przyświecał nam jeszcze jeden cel, a mianowicie ułatwienie integracji i nawiązanie relacji wśród młodzieży. I właśnie dlatego zdecydowałyśmy się zaprosić kilkoro uczniów i uczennic do biblioteki, by stali/ły się ekspertami w zakresie swojego języka. O ile przy pierwszej części korzystaliśmy z plansz dostępnych w Internecie, to przy kolejnej młodzież samodzielnie wybrała przydatne wyrażenia i przygotowała plansze (Canva). Dobierając się w polsko-ukraińskie zespoły, uczniowie i uczennice pełnili/ły rolę lektorów (nagranie na smartfon). Montaż wykonaliśmy w programie Movavi Video Suite, a gotowe nagranie udostępniliśmy przez dziennik Librus i na szkolnym kanale YouTube.

Nagrywanie audiosłownika było czystą przyjemnością, przebiegło w przesympatycznej atmosferze i udowodniło, że warto! Nagranie dostępne jest tu:

Audiosłownik cz. 1

Audiosłownik cz. 2

Rezultat

To działanie stworzyło narzędzie do porozumiewania się, pokazało, że nasze języki są bardzo podobne. Dzięki otwartości i gotowości do porozumienia jesteśmy w stanie pokonać wszelkie bariery.

Uczniowie i uczennice z Ukrainy poczuli się natychmiast członkami społeczności szkolnej, wiedzieli, że są mile widziani, natomiast w ich polskich kolegach i koleżankach obudziło się poczucie odpowiedzialności za godne podjęcie gości i stworzenie im bezpiecznej przestrzeni emocjonalnej w trudnych czasach.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	***Językowe***	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 62 im. gen. Stanisława Taczaka w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Svitlana Marushchak

Opis dobrej praktyki

Analogia języka polskiego i ukraińskiego

Jako asystentka kulturowa, wspierałam uczniów i uczennice w oddziałach przygotowawczych dla klas 1-4 oraz 5-8 podczas zajęć w świetlicy, kiedy nie mieli religii. Stosowałam metodę nauki języka polskiego poprzez analogię z językiem ukraińskim, co ułatwiało uczniom przyswajanie nowego języka i integrację z polskim systemem edukacyjnym.

Przedstawiałam im analogie między językiem ukraińskim a polskim, aby pokazać, jak niektóre dźwięki i litery w obu językach odpowiadają sobie nawzajem. Używałam do tego celu tabeli, która zawierała zestawienie polskich liter, głosek i odpowiadających im ukraińskich odpowiedników.

Wyjaśniałam, że gdy w języku ukraińskim pojawia się litera „ж", w języku polskim będzie to najczęściej „ż". Przykłady: żaba – жаба, drużyna – дружина.

Analogicznie, gdy w języku ukraińskim pojawia się litera „р", w języku polskim często będzie to „rz". Przykłady: rzeka – ріка, krzesło - крісло.

Uczniowie i uczennice pracowali z tabelą, byli zachęcani, żeby samodzielnie tworzyć pary słów na podstawie przedstawionych zasad. Przeprowadzaliśmy także gry językowe, w których musieli dopasowywać polskie słowa do ich ukraińskich odpowiedników z tabeli.

Rezultat

Dzięki analogiom uczniowie i uczennice szybciej przyswajali nowe słowa i zasady gramatyczne, co zwiększało ich pewność siebie w używaniu języka polskiego. Lepiej rozumieli różnice i podobieństwa między językami. Stosowanie tabelki z analogiami językowymi okazało się skutecznym narzędziem wspierającym naukę języka polskiego i integrację dzieci w polskim systemie edukacyjnym.

POTRZEBY EDUKACYJNE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	***Edukacyjne***	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 62 im. gen. Stanisława Taczaka w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Anna Weronika Grala

Opis dobrej praktyki

Zajęcia z literatury polskiej dla uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji

Zajęcia z literatury polskiej dla uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji w wieku 13-14 lat w klasie przygotowawczej. W klasie byli zarówno uczniowie i uczennice, uczący się w Polsce już drugi rok, jak i tacy, którzy dopiero dołączyli w trakcie tego roku szkolnego.

Moim celem było takie omówienie lektur obowiązkowych, aby pomimo braków leksykalnych i kompetencji językowych z języka polskiego, zapamiętali jak najwięcej i jak najwięcej zrozumieli. Do tego posłużyły mi analogie związane z doświadczeniem narodu ukraińskiego, jak i z ich osobistymi doświadczeniami, przeżyciami i wspomnieniami, nierzadko trudnymi.

Podczas omawiania „Stepów akermańskich" Adama Mickiewicza rozmawialiśmy o ich drodze do Polski, zarówno o czasie, sposobie, jak i o bagażach i ich wielkości, a także o emocjach. Uczniowie i uczennice przypominali sobie, kogo z bliskich i co wartościowego pozostawili w kraju (np. babcię/dziadka oraz zwierzęta, pokoje). Przydało się to podczas analizy fragmentów sonetu oraz refleksjach towarzyszących podmiotowi lirycznemu. Również ich znajomość geografii dotycząca stepów przydała się do utrwalenia wiedzy o tym sonecie.

Podczas omawiania utworu Adama Mickiewicza „Śmierć Pułkownika" przywoływaliśmy kobiety – bohaterki. Uczennica wyszukała zarówno poetkę ukraińską (Łesię Ukrainkę), jak i kobietę-snajperkę: Ugoliok. A podczas rozmowy o biografii Emilii Plater i przyczynie jej śmierci (głód), jeden z uczniów wyszukał w Internecie informację o Wielkim Głodzie (Hołodomor) w latach 30-tych XX w.

Omawiając „Redutę Ordona" Adama Mickiewicza łatwo było uzmysłowić wielkość wojsk rosyjskich, dokonując analogii do współczesnej wojny i utrwalić pojęcia: branie w niewolę, honor żołnierski, poświęcenie, a także zilustrować słowa

opisujące bitwy, wiedząc, że uczniowie i uczennice oglądają zarówno fotografie, jak i materiały video z przebiegu wojny.

Kiedy opracowywaliśmy „Latarnika" Henryka Sienkiewicza, uczniowie i uczennice przypatrywali się przebiegowi tułaczki Skawińskiego i odnosili się do swojej ucieczki do Polski. Jedna uczennica zanim trafiła do Polski, była przez kilka miesięcy w Bułgarii i Czechach.

Te haki pamięciowe pozwalają przypomnieć sobie zarówno tytuł, jak i problematykę utworów.

Rezultat

Z pewnością rozmowy o własnych doświadczeniach sprawiają, że uczniowie i uczennice widzą, iż jest wielu takich jak oni/one. Wydaje mi się też, że w jakiś sposób pozwoliło to uczniom i uczennicom ukraińskim dostrzec, że jako narody mamy wspólne doświadczenia w zakresie walki o wolność. To coś, co nas zbliża.

Dzięki takiej metodzie pracy uczniowie i uczennice w większym stopniu wykazywali się znajomością omawianych tekstów podczas egzaminów ósmoklasisty. Jeden z uczniów przywołał w swojej pracy „Stepy akermańskie" Adama Mickiewicza.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	***Edukacyjne***	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 12 w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Marta Gębka

Opis dobrej praktyki

Uproszczone karty pracy z biologii

Jestem nauczycielką biologii. Pracę z kartami pracy z biologii rozpoczęłam od momentu wprowadzenia do szkoły oddziałów przygotowawczych. Zauważyłam, że dostępne materiały nie były użyteczne w pracy z uczniami i uczennicami cudzoziemskimi.

Karty przygotowywałam i wprowadzałam do klas 4-8 w oddziałach przygotowawczych, ale także testowałam je w klasach wśród polskich dzieci. Dla

nich, w większości przypadków, karty były za proste, jednak dla uczniów i uczennic ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi były pretekstem do nawiązania relacji między sobą, a dopiero potem nadbudowywania wiedzy. Uproszczone karty pracy pozwoliły na odczucie sukcesu edukacyjnego u uczniów i uczennic pomimo bariery językowej. Dopiero na tym rozbudowywaliśmy ich wiedzę zarówno przedmiotową jak i językową. Pozwoliło też to stworzyć relację pełną zaufania, nawet brak niezbędnego słownictwa nie zaburzał kontaktu pomiędzy nami.

Rezultat

Uczniowie i uczennice darzą mnie bardzo dużym zaufaniem, lubią prowadzone przeze mnie przedmioty, często jestem wymieniana jako ulubiona nauczycielka, a biologia jako najlepszy przedmiot. Wspólnie szukamy punktów/słów, które mogą nam pomóc zrozumieć temat. Uczniowie i uczennice z ogromną radością uczą mnie określeń, które znają w swoim języku i bardzo się cieszą, gdy znam określenia z ich języka.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	***Edukacyjne***	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 62 im. gen. Stanisława Taczaka w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Svitlana Marushchak

Opis dobrej praktyki

Lista słówek

Jako nauczycielka biologii, geografii i chemii w oddziałach przygotowawczych dla uczniów klas 4-8, wprowadziłam metodę nauki terminologii, która wspiera rozwój językowy uczniów i uczennic oraz ich integrację z polskim systemem edukacyjnym.

Pierwszym etapem było przygotowanie listy słówek. Poprosiłam o to nauczycieli biologii, geografii i chemii, którzy przygotowali listę kluczowych terminów i słówek związanych z omawianymi zagadnieniami przedmiotowymi. Lista słówek była wielojęzyczna – obejmowała termin w języku polskim oraz jego odpowiednik w języku ukraińskim, rosyjskim lub angielskim, w zależności od potrzeb uczniów i uczennic.

Dzieci otrzymywały ode mnie listę słówek i samodzielnie przygotowywali w domu fiszki. Na jednej stronie fiszki znajdowało się słowo lub termin w języku polskim, a na drugiej stronie – rysunek, symbol lub obrazek ilustrujący znaczenie danego słowa.

Stworzenie fiszek wymagało od nich aktywnego zaangażowania i kreatywności, co sprzyjało lepszemu przyswajaniu wiedzy. Dzięki zastosowaniu rysunków i symboli, uczniowie i uczennice mieli możliwość skojarzenia terminów z wizualnym przedstawieniem, co ułatwiało zapamiętywanie i utrwalanie nowej terminologii.

Na lekcjach wykorzystywałam te fiszki do interaktywnych ćwiczeń, takich jak gry zespołowe, quizy czy wspólne omawianie zagadnień. Uczniowie i uczennice mieli okazję wymieniać się fiszkami i uczyć się nawzajem, co sprzyjało budowaniu relacji oraz integracji w grupie.

Rezultat

Wprowadzając listy słówek w języku polskim i ukraińskim oraz tworzenie fiszek jako metodę nauki w oddziałach przygotowawczych dla klas 4-8. Zauważyłam, że była to skuteczna praktyka wspierająca rozwój językowy i edukacyjny uczniów i uczennic. Dzięki temu dzieci nie tylko lepiej przyswajały terminologię z biologii, geografii i chemii, ale również rozwijali swoje kompetencje językowe i integracyjne, co pozytywnie wpływało na ich wyniki w nauce i samopoczucie w szkole.

POTRZEBY TOŻSAMOŚCIOWE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	***Tożsamościowe***	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 10 im. Arkadego Fiedlera w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Larysa Pavlovska – asystentka międzykulturowa

Opis dobrej praktyki

Dyktando Wielojęzyczne z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego

Celem wydarzenia jest celebrowanie różnorodności językowej i kulturowej uczniów i uczennic, promowanie ich umiejętności językowych oraz wzmacnianie poczucia tożsamości i przynależności. Dodatkowo celem jest także rozwijanie empatii i zrozumienia międzykulturowego wśród dzieci.

Dyktando można zrealizować w sali lekcyjnej lub bibliotece szkolnej, w zależności od dostępności sal i wielkości grupy. W dyktandzie mogą wziąć udział uczniowie i uczennice z różnorodnym tłem językowym i kulturowym. Można je dostosować do różnych grup wiekowych.

Uczestnictwo w takim wydarzeniu wzmacnia poczucie własnej wartości i pewności siebie uczniów i uczennic, pokazując, że ich język i kultura są ważne i cenione. Może to również pomóc w rozwoju empatii i zrozumienia dla innych kultur. Organizacja dyktanda sprzyja integracji społecznej i budowaniu wspólnoty w szkole. Dzieci mają okazję do interakcji i współpracy z rówieśnikami z różnych środowisk kulturowych i wzajemnego zrozumienia. To wydarzenie wspiera także rozwój umiejętności językowych w języku ojczystym. Pomaga w utrzymaniu biegłości językowej w języku ojczystym. Dyktando jest również narzędziem edukacyjnym, które pomaga w rozwijaniu umiejętności pisania, czytania oraz zrozumienia tekstu, co jest ważne w każdym języku.

Przebieg:

Faza przygotowawcza: Wybór tekstów dyktand w różnych językach, dostosowanie ich do poziomu uczniów i uczennic. Organizacja materiałów i zaplanowanie harmonogramu.

Dzień dyktanda: Podział dzieci na grupy według języka. Przeprowadzenie dyktand w poszczególnych językach.

Faza podsumowująca: Omówienie wyników, podkreślenie znaczenia wielojęzyczności, wręczenie nagród lub dyplomów za udział.

Narzędzia:

Teksty dyktand w różnych językach.

Materiały piśmiennicze (papier, długopisy, ołówki).

Materiały edukacyjne dotyczące różnych kultur i języków.

Współpraca:

Nauczyciele języków obcych: wsparcie w przygotowaniu i przeprowadzeniu dyktand w różnych językach.

Rezultat

Napisanie dyktanda było dobrze odebrane przez dzieci i ich rodziców, szczególnie ukraińskich. Chociaż liczba uczestników w kolejnym roku zmniejszyła się, dołączyły inne osoby. W kolejnym roku zwiększyła się również liczba błędów. Dyktando oceniam jako coraz lepsze, dobieram łatwe teksty, żeby każdy sobie poradził. Sprawdzam prace i staram się każdemu napisać pochwałę w jego języku. Wykorzystanie wsparcia ze strony innych nauczycielek ma wielkie znaczenie, ich zaangażowanie również jest bardzo ważne.

Takie wydarzenie pozwala dzieciom na wyrażenie i eksplorację własnej tożsamości kulturowej i językowej. Jest to szczególnie ważne dla uczniów i uczennic będących częścią mniejszości etnicznych lub kulturowych, ponieważ daje im możliwość afirmacji własnej unikalnej tożsamości. Inne efekty to: zwiększenie świadomości kulturowej i językowej wśród całej społeczności szkolnej, promowanie wielojęzyczności i wielokulturowości, a także rozwijanie ciekawości i otwartości na inne kultury.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	***Tożsamościowe***	Inne
W pierwszym roku			W kolejnym roku		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 10 im. Arkadego Fiedlera w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Larysa Pavlovska – asystentka międzykulturowa

Opis dobrej praktyki

Konkurs Recytatorski „W Swoim Języku”
Obchody Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego

Celem Konkursu Recytatorskiego „W Swoim Języku” organizowanego w szkole podstawowej z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego jest promowanie i rozwijanie umiejętności recytatorskich uczniów i uczennic, kształtowanie miłości do języka ojczystego, a także podkreślenie znaczenia kultury narodowej i lokalnej tradycji.

Konkurs odbywał się w bibliotece szkolnej. To zapewnia wygodne i dostępne miejsce dla dzieci oraz nauczycieli i nauczycielek . Główną grupą docelową konkursu byli uczniowie i uczennice szkoły podstawowej, zarówno młodszych, jak i starszych klas. Konkurs dostosowany był do różnych grup wiekowych, aby każdemu umożliwić uczestnictwo.

Przebieg konkursu obejmuje kilka etapów:

1. *Ogłoszenie konkursu:* uczniowie i uczennice, rodzice, kadra pedagogiczna szkoły zostają poinformowani o zasadach, terminach i regulaminie Konkursu.
2. *Eliminacje wewnętrzne:* nauczyciele/-ki i komisja konkursowa organizują eliminacje wewnętrzne w szkole, podczas których dzieci wybierają wiersze i prezentują je przed nauczycielami i innymi uczniami oraz uczennicami.
3. *Przebieg konkursu:* konkurs odbywa się w bibliotece szkolnej. Uczestnicy i uczestniczki prezentują wybrane wiersze przed jury i publicznością.
4. *Nagrody:* Zwycięzcy konkursu otrzymują nagrody, takie jak dyplomy, książki, bony do księgarni lub inne motywujące prezenty.

Narzędziami w konkursie recytatorskim w szkole podstawowej mogą być wiersze, które uczniowie i uczennice wybierają do recytacji. Organizatorzy dostarczają regulamin konkursu, ocenę jury oraz miejsce do przeprowadzenia eliminacji i finału. Plakaty, zaproszenia i ogłoszenia szkolne mogą być używane jako narzędzia promocyjne.

Współpraca w szkole podstawowej może obejmować nauczycieli/-ki, którzy pełnią rolę organizatorów i opiekunów w trakcie przygotowań do konkursu. Nauczyciele/-ki języka polskiego mogą pomóc wybrać odpowiednie wiersze i udzielać wskazówek dotyczących recytacji. Współpraca z asystentem kulturowym – pomoc w wyborze utworów.

Rezultat

Uczestnicy i uczestniczki wyrażają swoje emocje i rozwijają umiejętności artystyczne. Konkurs buduje społeczność kulturalną i rozwija umiejętności

wystąpień publicznych. I uczestniczki rozwijają dykcję, intonację i umiejętności interpretacji tekstu. Konkurs zachęca do zgłębiania literatury i kultury języka ojczystego i pomaga w pielęgnowaniu tożsamości kulturowej i językowej.

Może on wspierać różnorodność kulturową i dziedzictwo językowe.

Konkurs recytatorski „W swoim języku" zebrał uczestników i uczestniczek z 6 krajów. Mimo że konkurs odbył się tylko raz, przyciągnął wiele osób. Przed konkursem musiałam zrobić przesłuchanie, żeby wybrać uczestników, bo jednak niektóre dzieci były przygotowane na niższym poziomie. Konkurs przeprowadziłam w dwóch grupach wiekowych, w klasach edukacji wczesnoszkolnej jury oceniało dzieci na wszystkich poziomach, czyli klasy 1, 2, 3. Liczba tych uczniów i uczennic była większa. Nastolatki też uczestniczyły w konkursie, ale dobierały wiersze nieodpowiednie do ich wieku – te które pamiętały z czasu przed przeprowadzką. W przyszłości mam plany na zorganizowanie międzyszkolnego konkursu.

KOLEJNY ROK

POTRZEBY EMOCJONALNE I PSYCHOLOGICZNE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie
Osoba kontaktowa	Justyna Rudomina, Monika Jabłuszewska

Opis dobrej praktyki

Czytanie ma moc! Nasz radosny cykl filmowy!

Do tego projektu zaangażowałyśmy najwierniejszych gości biblioteki (w tym uczniów i uczennice z Ukrainy). Zadałyśmy im kilka pytań: Dlaczego warto czytać? Co i dlaczego lubią czytać? Dlaczego czytanie ma moc? Bez szczególnego przygotowania, po kilku minutach przemyślenia i chwili na wybór książek, które chcieliby zaprezentować, uczniowie i uczennice przystąpili do nagrania. Bez podpowiedzi, czasem nieporadnym językiem, ale odważnie, opowiadali o wartości czytania. Spotkania w bibliotece pociągnęły za sobą nie tylko powstanie filmowych bibliomotywatorów, ale sprowokowały rozmowy (nie tylko o książkach) między dziećmi z różnych klas.

Wykorzystałyśmy przy tym szkolną kamerę wideo (ale smartfon w zupełności wystarczy), montaż – Movavi Video Suite.

Odcinek 1 Odcinek 2 Odcinek 3

Rezultat

Projekt sprowokował aktywność uczniów i uczennic ukraińskich z klas 8, którzy,

wg relacji niektórych nauczycieli/ek, próbowali przetrwać czas, jaki pozostał im do zakończenia roku szkolnego. Po projekcjach filmu na szkolnym kanale YouTube odnotowałyśmy zwiększoną częstotliwość wizyt dzieci ukraińskich w bibliotece.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 62 im. gen. Stanisława Taczaka w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Anna Weronika Grala

Opis dobrej praktyki

Zajęcia rozwijające zainteresowania i talenty Koło Filmowe „W obiektywie"

W zajęciach biorą dział uczennice z Ukrainy 11-14 lat oraz dzieci z Polski.

W tym roku realizujemy we współpracy z fundacją Animatik projekt „Gwara i wiara, czyli animowane legendy". Celem jest zrealizowanie filmu animowanego przez grupę uczestników i uczestniczek. Zajęcia trwają trzy miesiące, po 3 godziny, raz w tygodniu.

Jedna z ukraińskich uczennic jest bardzo introwertyczna i milcząca, raczej słucha niż mówi, z pewnością wiele rozumie, ale na pewno nie wszystko. Na naszych zajęciach przemawia język filmu, więc jeśli nawet nie rozpoznawała poszczególnych polskich słów, wiedziała, co i jak wykonać, bo zostało jej to pokazane. Aby stworzyć „storyboard" musiała współpracować w grupie z innymi uczennicami i wykonać swoją część zadania oraz znajdować sposoby, które pozwoliły im na zrealizowanie projektu. Później, przy tworzeniu postaci oraz elementów scenografii, wykazywała się swoimi talentem plastycznym. Musiała na tym etapie rysować, kolorować, wycinać, poszukiwać odpowiednich materiałów. Ostatnim etapem była animacja przygotowanych przez siebie postaci – ułożenie ich w przestrzeni, poruszanie nimi i obsługiwanie programu do zdjęć. To wszystko spowodowało, że dziewczynka w widoczny sposób odczuwa radość, jest bardziej otwarta, a także komunikuje się częściej i głośniej. Wiem również, że na lekcjach języka polskiego jako obcego pracuje chętniej i wykazuje większą aktywność oraz osiąga wyższe wyniki, odkąd zaczęła działać w Kole Filmowym. To samo obserwuję na swoich lekcjach z literatury: stała się bardziej ambitna i wytrwała w działaniu, szybciej wykonuje poszczególne zadania.

We wzmacnianiu dziewczynki współpracuję zarówno z wychowawczynią, jak i nauczycielką języka polskiego jako obcego oraz asystentką międzykulturową.

Rezultat

Taka praca z filmem, tu animowanym, pozwala na integrację dzieci pochodzących z różnych krajów, mających różne doświadczenia życiowe. Podczas procesu jest jasno określony cel, który należy zrealizować oraz praca twórcza, która wyzwala endorfiny. Żeby powstał efekt, musi być współpraca całej grupy, a jednocześnie ważne jest zaangażowanie indywidualne.

Praca z animacją jest bardzo wymagająca, daje poczucie sprawczości i satysfakcję nawet z wykonania 10 sekund materiału.

Jakie potrzeby są zaspokajane

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 62 im. gen. Stanisława Taczaka w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Danuta Rząsa

Opis dobrej praktyki

Kaligrafia, czyli rysujemy słowa

Celem zajęć jest usprawnienie motoryki małej, wyciszenie, nauka precyzji, nauka kroju liter języka obcego. W zajęciach uczestniczą uczniowie i uczennice z doświadczeniem migracji w wieku od 9 do 12 lat, uczący się w oddziale przygotowawczym oraz na zajęciach dodatkowych języka polskiego jako obcego, pochodzący z 5 krajów: Ukraina, Białoruś, Gruzja, Kazachstan, Nepal.

Zgromadziłam i nadal gromadzę wzory kaligraficzne, obrazki kaligraficzne, odbicia lustrzane, łączenie kropek, mandale - różne poziomy trudności, które pokazuję dzieciom. W zależności od sali, w jakiej pracuję - prezentuję wzór na tablicy interaktywnej lub tradycyjnej. Następnie rozdaję ćwiczenia kaligraficzne albo w formie zeszytu, albo wydruku (różne formaty i kształty).

Najpierw zapraszam ich do wstawania i ćwiczenia ruchów ręki i rąk, ćwiczenia ruchów kolistych, tzw. leniwych ósemek, ćwiczenia nadgarstków. Proponuję im, żeby najpierw ręką bez narzędzia pisarskiego zakreślili wybrane wzory, dopiero

później z narzędziem. Dzieci rysują w powietrzu.

Następnie zapraszam ich do rysowania w powietrzu, bez narzędzia pisarskiego, ale nad kartką. Dopiero później zachęcam do pracy graficznej. Staram się, aby uczniowie i uczennice pisali narzędziem dostosowanym do ich ręki i dającym dobry, miękki ślad.

Zawsze motywuję do stosowania więcej niż jednego koloru, czasami układ kolorystyczny jest narzucony. Podczas pracy podchodzę do każdego dziecka, chwalę, ale też pokazuję miejsca, które można poprawić, udoskonalić. Gdy stosowane są odwzorowania lub odbicia lustrzane, to pokazuję układy przy pomocy przeźroczystych linijek. Sporadycznie stosuję szablony, aby pokazać wzorzec. Dbam, żeby każdy pracował we własnym tempie, ale żeby praca była skończona. Po skończonej pracy zawsze chwalę. Często robię szybkie wystawy, tj. wykładam, wywieszam, wystawiam wszystkie prace. Czasami robię konkurs, a oceniają inni uczniowie i uczennice (prace wówczas wywieszone są anonimowo, ponumerowane).

Narzędzia: wzory kaligraficzne, obrazki kaligraficzne, odbicia lustrzane, łączenie kropek, mandale – różne poziomy trudności. Książki do nauki kaligrafii, zbiory ćwiczeń kaligraficznych, zasoby logopedyczne, rewalidacyjne. Narzędzia pisarskie (ołówki, pióra, długopisy, kredki).

Współpracuję z nauczycielami i nauczycielkami innych przedmiotów, oglądając krój liter czy prac plastycznych.

Rezultat

Udział w tych zajęciach pomaga dzieciom ćwiczyć ich cierpliwość, wyciszenie, poczucie ładu, przewidywalności, zapewnia poczucia sukcesu, motywuje do pracy, a także generuje poczucie sprawczości: ćwiczę, więc umiem.

Dzieci otrzymują wiele pochwał za swoje wyraźne, czytelne, staranne pismo. Wielokrotnie są oceniane wyżej w tej dziedzinie niż uczniowie i uczennice będący rodzimymi użytkownikami języka polskiego. Dodatkowo zyskują czas relaksu, refleksji i nowej aktywności na spędzanie czasu offline.

Zajęcia są do pewnego stopnia także antidotum na uzależnienie cyfrowe/ekranowe. Poznawanie kroju graficznego pisma w nowym języku daje świadomość odmienności językowej na poziomie graficznym. Wzmocnienie małej motoryki, oko – ręka, arteterapia tzw. mandale i kolorowanki antystresowe.

POTRZEBY SPOŁECZNE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	***Społeczne***	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa im. Marii Dąbrowskiej w Grodźcu
Osoba kontaktowa	Agata Różańska

Opis dobrej praktyki

Zajęcia integracyjne polskich i ukraińskich dzieci

W drugim roku pobytu dzieci z Ukrainy w mojej szkole zauważyłam wiele sytuacji konfliktowych między polskimi i ukraińskimi dziećmi. Wynikały one z nieznajomości sytuacji osób przybyłych z Ukrainy, ich kultury i historii, a także z powielania stereotypów. Dlatego pojawiła się konieczność zorganizowania zajęć mających na celu integrację klas wielokulturowych.

Opracowałam scenariusz zajęć, które rozpoczynały się od zabawy uświadamiającej dzieciom emocje pojawiające się w stresie. Uczniowie i uczennice dobrani w grupy, wg zamierzonego kryterium, wykonywali różne zadania wymagające współpracy i podejmowania wspólnych decyzji, m.in. budowali wieżę z makaronu. To zadanie wyzwoliło wiele pozytywnych emocji. Na koniec wszyscy uczestnicy wspólne zatańczyli znany wszystkim taniec zwany „Belgijka".

Dzieci były bardzo zadowolone z zajęć. Pracowały wspólnie, zarówno polscy, jak i ukraińscy uczniowie i uczennice, odgrywali role ekspertów od „polskich" czy „ukraińskich" spraw, co wzmacniało ich poczucie tożsamości narodowej. Większość zabaw i gier wyzwoliła aktywność, kreatywność i wolę współpracy, a polsko-ukraiński skład grup stwarzał ku temu dobrą okazję, pozwalając lepiej się poznać i zintegrować.

W międzyczasie został przygotowany przez polskich i ukraińskich rodziców wspólny posiłek, który stanowił miły przerywnik. Stał się on też okazją do włączenia w przebieg zajęć rodziców i ich integracji.

Rezultat

Zajęcia pozwoliły zmniejszyć liczbę sytuacji konfliktowych między polskimi i ukraińskimi dziećmi, które coraz częściej pojawiały się w drugim roku wspólnej

nauki. Ustały komentarze polskich dzieci: „powinniście wracać do domu" i dzieci ukraińskich: „wy nas nie lubicie".

Niechęć, a nawet wrogość, w niektórych sytuacjach udało się przełamać. Dzieci zaczęły pożyczać sobie kredki, długopisy, wymieniają się naklejkami, kolorowymi kartkami. Na święta Bożego Narodzenia obdarowały się upominkami i odwiedzały się w domach. Można powiedzieć o nawiązaniu się przyjaźni. Dzieci zapraszają się na urodziny, na wycieczkach chętnie zajmują miejsca obok siebie.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	***Społeczne***	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Środzie Wielkopolskiej
Osoba kontaktowa	Barbara Gierczyńska-Wasłowicz

Opis dobrej praktyki

Ławeczka przyjaźni „Na zawsze razem"

Nazwa tego projektu ma znaczenie emocjonalno-symboliczne, gdyż zwrot ten pojawił się na wykonanej przez uczniów i uczennice „ławeczce przyjaźni".

Szkoła od wielu lat dba o wielokulturowość, każde działanie realizujemy z myślą o włączaniu młodzieży pochodzącej z innych krajów, odkrywaniu ich talentów i korzystaniu z ich umiejętności

Cel główny przedsięwzięcia to integracja szkolnej społeczności w międzykulturowej szkole poprzez wspólną rewitalizację przestrzeni szkolnej.

Zespół projektowy złożony z uczniów i uczennic polskich oraz z Ukrainy, pracował metodą design thinking. Poprzez spacer badawczy po szkole oraz ankietę skierowaną do uczniów i uczennic, określaliśmy potrzeby i oczekiwania naszej społeczności. Zadaliśmy pytania: *jak jest, jak być może, co trzeba zrobić?*

Drugim krokiem było zorganizowanie strefy rekreacyjno-integracyjnej. Generowanie pomysłów, jak ma wyglądać przestrzeń odbywało się na tablicy Jamboard. Określiliśmy nasze zasoby i przydzieliliśmy określone zadania podzielonemu na grupy zespołowi projektowemu. Założyliśmy, że grupą docelową są uczniowie i uczennice naszej szkoły. Przeanalizowaliśmy niezbędny budżet (np. zakup farb, pędzli) oraz przedyskutowaliśmy nasze potrzeby z podwykonawcami

(dwie pufy wykonane przez uczniów i uczennice podczas praktyk zawodowych). Młodzież wykonała na ścianie mural, pomalowali podarowaną ławkę, wykonali pufy). Strefa ta będzie dalej rozwijana dzięki otrzymanemu grantowi.

Rezultat

Współpraca daje uczniom i uczennicom możliwość decydowania. Czują, że mają wpływ na tworzenie otoczenia, w którym mogą odpocząć po lekcji. Uczestnicy przedsięwzięcia wzbogacają także swoje doświadczenie poprzez samodzielne projektowanie i wspólną realizację pomysłów, co rozwija umiejętności projektowe. Wspólna praca pozytywnie wpływa na łamanie barier językowych i pozwala tworzyć przyjazną przestrzeń.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	***Społeczne***	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa im. gen. Stefana Roweckiego „Grota" w Koziegłowach
Osoba kontaktowa	Aldona Wiśniewska

Opis dobrej praktyki

Wsparcie mam uczniów z doświadczeniem migracji

W naszej szkole zostały zatrudnione dwie osoby z Ukrainy: psycholożka oraz asystentka międzykulturowa. Obie panie współpracują z Zespołem ds. uczniów z doświadczeniem migracji. W tym roku szkolnym odbyły się dwa zebrania z rodzicami dzieci z Ukrainy i Białorusi oraz kilkanaście spotkań indywidualnych. Obecność asystentki międzykulturowej w szkole sprawiła, że rodzice poczuli się pewniej, chętniej bywają w szkole, współpracują z nauczycielami/nauczycielkami i psycholożką.

W drugim półroczu tego roku szkolnego mamy dzieci ukraińskich zaprosiły nauczycieli/nauczycielki i dyrekcję szkoły na spotkanie z poczęstunkiem. W sali zajęć technicznych odbyło się spotkanie, na którym próbowaliśmy przysmaków kuchni ukraińskiej, słuchaliśmy piosenek w wykonaniu mam. Miła, rodzinna atmosfera pozwoliła pokonać barierę językową i strach przed komunikacją.

Chęć współpracy zaowocowała kolejnym krokiem: dzieci i rodzice z

doświadczeniem migracji wystąpią podczas Festynu Rodzinnego organizowanego w czerwcu przez naszą szkołę. Będą również stoiska przygotowane i prowadzone przez jedną z mam i asystentkę międzykulturową. Od przyszłego roku szkolnego ma działać na terenie szkoły Klub Gospodyń, w którym osoby z różnych krajów będą mogły wspólnie gotować, wykonywać różne prace manualne, a przy okazji rozmawiać i poznawać się.

Rezultat

Liczymy na lepszą współpracę z rodzicami z Ukrainy, poprawę relacji między liczną grupą rodziców i dzieci ukraińskich a resztą społeczności szkolnej. Budowanie zaufania, bezpieczeństwa dzieci i rodziców rozpoczęło się. Wiemy, że to jest proces, więc chcemy wyjść mu naprzeciw.

POTRZEBY JĘZYKOWE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	***Językowe***	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 18 im. Janusza Kusocińskiego w Kaliszu
Osoba kontaktowa	Joanna Frontczak

Opis dobrej praktyki

Związki frazeologiczne

Jestem nauczycielką języka polskiego jako obcego w oddziałach przygotowawczych na poziomie klas 4-8 szkoły podstawowej. Pracując już kolejny rok z dziećmi cudzoziemskimi, zwróciłam uwagę na fakt, że najważniejsza jest dla nich możliwość porozumiewania się z rówieśnikami, a w następnej kolejności – poszerzanie wiedzy. Polscy uczniowie operują często sformułowaniami, związkami frazeologicznymi, które rzadko pojawiają się w podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego. Rozumienie ich znaczenia jest więc ważne dla przeciętnego użytkownika języka. Przygotowałam zatem zestaw ćwiczeń, z najpopularniejszymi związkami frazeologicznymi, które miały na celu poszerzyć umiejętności językowe dzieci i umożliwić im w pełni zrozumienie języka polskiego. Odbiorcami tych ćwiczeń byli uczniowie i uczennice klas 4-8 szkoły podstawowej.

Ponieważ zapamiętanie znaczenia związku frazeologicznego mogłoby nastręczyć trudności, zaczęłam od materiału graficznego, który miał ułatwić ten proces. W pierwszej kolejności uczniowie i uczennice łączyli nazwy zwierząt z ich wizerunkiem. Potem wybierali zwierzątko, które im się najbardziej podobało i uzasadniali swój wybór. W ten sposób zachęcałam do mówienia w języku polskim. Podając wzór wypowiedzi, umożliwiałam każdemu dziecku w klasie zabranie głosu i usłyszenie siebie mówiącego po polsku. Związki frazeologiczne zawierają zdrobnienia i rzeczowniki w liczbie mnogiej, dlatego też w kolejnych ćwiczeniach tworzyliśmy z dziećmi właśnie te formy. Robiliśmy to w różny sposób – z jedną grupą po prostu zapisując na wydruku, z inną – dopasowując poprawne formy w aplikacji Wordwall, ponieważ opracowany przeze mnie materiał można również wyświetlić w formie elektronicznej i wykorzystać w różnych programach. Dopiero tak przygotowani uczniowie i uczennice podchodzili do uzupełniania tekstu właściwymi słowami, które tworzyły związki frazeologiczne. Kolejne etapy

pracy miały na celu utrwalenie znaczenia związków frazeologicznych i wypracowanie umiejętności ich użycia. Ćwiczenia zostały opracowane w taki sposób, żeby każde dziecko – na różnych poziomach znajomości języka polskiego miało poczucie, że uczy się czegoś nowego i poszerza swoje umiejętności. Praca przybierała różne formy: wyszukiwaliśmy związki frazeologiczne w wężu wyrazowym, układaliśmy z nimi zdania z rozsypanki wyrazowej, tworzyliśmy przeciwieństwa, rozwiązywaliśmy krzyżówkę, której hasła odwoływały się do poznanych na lekcji związków frazeologicznych, redagowaliśmy opis przyjaciela z użyciem poznanego słownictwa, graliśmy w grę. Uczniowie i uczennice, którzy pracowali najszybciej, mogli skorzystać ze słownika frazeologicznego i odszukać znaczenie zaproponowanych związków, w których ukryto nazwy innych zwierząt.

Rezultat

Zastosowanie opracowanego przeze mnie materiału do ćwiczeń umożliwiło dzieciom zapamiętanie znaczenia dużego zestawu bardzo popularnych i używanych w języku codziennym związków frazeologicznych zawierających nazwy zwierząt. Dzięki różnorodnym zadaniom, oprócz poszerzania znajomości słownictwa, uczniowie i uczennice ćwiczyli różne sprawności: mówienie i pisanie, co jest bardzo ważne zarówno w nauce języka obcego jak i w edukacji szkolnej. Zdecydowanie największym rezultatem jest lepsza znajomość języka polskiego wśród dzieci cudzoziemskich, zyskanie pewności siebie, którą daje zrozumienie tego, co do nas mówią inni, a w konsekwencji - lepsza możliwość porozumiewania się z rówieśnikami w języku polskim. W zdecydowany sposób wpływa to na proces integracji.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	***Językowe***	Edukacyjne	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 18 im. Janusza Kusocińskiego w Kaliszu
Osoba kontaktowa	Joanna Frontczak

Opis dobrej praktyki

Wycieczka połączona z zajęciami muzealnymi i ćwiczeniami językowymi

Wycieczka do Zamku w Gołuchowie (Oddziale Muzeum Narodowego w Poznaniu)

była połączona ze spacerem do zagrody żubrów i wizytą w pizzerii. Skierowana była do dzieci z klas przygotowawczych i innych uczniów i uczennic Szkoły Podstawowej nr 18 w Kaliszu.

Cele wycieczki: zintegrowanie grupy i otwarcie się dzieci na siebie, zachęcenie do współpracy; poszerzenie wiedzy na temat słownictwa związanego z muzealnictwem; poznanie miejsc atrakcyjnych kulturowo i krajoznawczo w okolicach Kalisza.

Zajęcia w Zamku w Gołuchowie polegały na zwiedzaniu sal muzealnych w towarzystwie przewodnika oraz asystentek międzykulturowych, które tłumaczyły dzieciom ukraińskim i rosyjskojęzycznym niezrozumiałe dla nich kwestie. Przewodnik był uprzedzony o tym, że grupa jest zróżnicowana językowo, mówił bardzo wolno, podawał najważniejsze informacje. Uczniowie i uczennice poznali historię zamku i jego właścicieli, odwiedzili grób Izabelli Działyńskiej, spacerowali po parku. Zwiedzanie zamku zwieńczone zostało zajęciami z języka polskiego jako obcego połączonymi z zajęciami z historii sztuki.

Uczniowie i uczennice wypełniali opracowaną przez nauczycielkę kartę pracy, która miała na celu utrwalenie słownictwa dotyczącego muzeum (eksponat, dzieło sztuki, waza grecka itp.); uzupełnienie notatki biograficznej dotyczącej Izabelli Działyńskiej i zaznaczenie na mapie trasy wycieczki Kalisz-Gołuchów. Zadanie to mogli wykonywać w grupach mieszanych, wzajemnie sobie pomagając – dzieci polskie pomagały dzieciom cudzoziemskim. Osoby, które najlepiej, najbardziej starannie i najdokładniej wypełniły kartę pracy, mogły otrzymać nagrody.

Po wyczerpującym spacerze do zagrody żubrów i obserwacji otaczającej przyrody, wszyscy byli bardzo głodni, toteż ostatnim punktem wyjazdu była wizyta w miejscowej pizzerii. Dla dzieci cudzoziemskich była to kolejna lekcja pokonywania trudności językowych. Zadaniem każdego ucznia/uczennicy było samodzielne zamówienie pizzy, dodatków, zapytanie o cenę. Również w tym zadaniu wsparcia udzielali koledzy i koleżanki z klasy lub ze szkoły.

Program wycieczki sprawdził się zarówno w klasach nauczania wczesnoszkolnego jak i w klasach 4-8. Jedyną różnicę stanowiła karta pracy, która dla młodszych dzieci była łatwiejsza. W latach wcześniejszych rodzice/opiekunowie dzieci musieli sami sfinansować koszt dojazdu do Gołuchowa. W roku szkolnym 2023/2024 koszty dojazdu pokryła Dyrekcja szkoły.

Rezultat

Opisany powyżej projekt wymaga współpracy grona pedagogicznego: nauczyciela/lki, wychowawcy/-czyni, nauczyciela/lki języka polskiego lub języka polskiego jako obcego z innymi nauczycielami/kami, dyrekcją szkoły i osobami pracującymi w muzeum. Placówki zewnętrzne były jednak otwarte na współpracę i pozwalały

na realizację własnych pomysłów. Dzieciom podobała się również niecodzienna lekcja polegająca na wypełnianiu kart pracy, gdy siedzieli na różnokolorowych poduchach na podłodze w muzealnych salach.

Zadowolenie dzieci, doskonała atmosfera podczas zajęć oraz integracja między uczniami i uczennicami to najlepsze dowody na to, że takie zajęcia to dobra praktyka. Lekcje muzealne połączone z inną formą spędzania czasu, na przykład na świeżym powietrzu oraz w pizzerii a także czas spędzony wspólnie w autokarze, to okazja do poznania się lepiej, w innych niż szkolne okolicznościach. Przede wszystkim zaś taka wycieczka była pretekstem do używania języka polskiego w naturalnych (pozaszkolnych) okolicznościach i sytuacjach – była to doskonała okazję do utrwalania i poszerzania umiejętności językowych.

POTRZEBY EDUKACYJNE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	***Edukacyjne***	Tożsamościowe	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 18 im. Janusza Kusocińskiego w Kaliszu
Osoba kontaktowa	Magdalena Mania

Opis dobrej praktyki

Sketchnoting na lekcjach geografii

Na lekcjach geografii szkole podstawowej, żeby ułatwić proces przyswajania nowego języka, a jednocześnie, żeby uczyć mojego przedmiotu rozpoczęłam przygodę ze sketchnotingiem. Moim celem było dodatkowo wspieranie kreatywności, indywidualności i samodzielnego myślenia dzieci z Ukrainy w ich nowym środowisku edukacyjnym.

Pracowałam z dziećmi uczącymi się w klasach przygotowawczych 4-8, w których celem nadrzędnym było przygotowanie do nauki w języku polskim. Proponowaną metodę można stosować również w klasach mieszanych.

Aby rozpocząć pracę ze sketchnotingiem niezbędna jest lekcja wprowadzająca umożliwiająca dokładnie zrozumienie zasad pracy przy użyciu formy notatki graficznej.

Pierwsza, wprowadzająca lekcja miała na celu omówienie czym jest sketchnoting i jakie niesie korzyści oraz pokazanie przykładów sketchnotek z zakresu geografii.

Druga lekcja, to były ćwiczenia praktyczne. Poniżej prezentuję krótko przykładowe zajęcia.

Temat zajęć: Krajobrazy sawanny i stepu (2 godziny lekcyjne)

Lekcja 1:

- Krótka prezentacja tematu lekcji (10 min):
  Omówienie głównych cech wymienionych w temacie obszarów geograficznych;
- Tworzenie mind map (15 min):
  Wspólnie z dziećmi tworzenie mind map z kluczowymi cechami krajobrazów stepowych i sawann. Dodawanie słów kluczowych i opisów. Zaznaczenie różnic i podobieństw między tymi dwoma rodzajami krajobrazów;

- Demonstracja technik sketchnotingu: (20 min):
- Krótka demonstracja podstawowych technik sketchnotowania, takich jak rysowanie prostych ikon przedstawiających elementy krajobrazu, stosowanie kolorów, tworzenie prostych ramek i strzałek.

Lekcja 2:

- Tworzenie sketchnotki (30 min):
  Indywidualne lub grupowe tworzenie sketchnotki na temat krajobrazów i stepów. Zachęcanie dzieci do dodawania swoich osobistych elementów takich jak. zwierzęta czy postacie, aby uczynić notatkę bardziej indywidualną.
- Wspólna prezentacja (15 min):
  Prezentacja sketchnotek. Wspólna dyskusja na temat różnych strategii i pomysłów.

Na koniec lekcji zaproponowałam uczniom i uczennicom zadanie domowe (dla osób chętnych):

Stwórz notatkę graficzną na temat swojego ulubionego krajobrazu, który związany jest z Twoim otoczeniem lub miejscami, w których byłeś lub które odwiedziłeś.

Warsztat pracy: kartki A 4, karty pracy w formie sketchnotingu do uzupełniana, markery, pisaki.

Rezultat

Sketchnoting to dobra praktyka i kompleksowe narzędzie wspierające proces edukacyjny podczas pracy z uczniami i uczennicami z doświadczeniem migracyjnym/uchodźczym. Wynika to z obserwacji na lekcji, dzięki którym można wysunąć następujące wnioski:

1. Sketchnoting używa kombinacji słów, rysunków i symboli, co pomaga dzieciom w przekazywaniu informacji bez konieczności używania jednego konkretnego języka. Jako forma notowania dla dzieci przyswajających nowy język jest również sposobem bardziej efektywnym. Sketchnotowanie angażuje obie półkule mózgowe, co ułatwia zapamiętywanie informacje dzięki kombinacji tekstu, rysunków i kolorów.
2. Dla wielu uczniów obcojęzycznych sketchnotowanie służy jako narzędzie dodatkowo wzmacniające zrozumienie materiału poprzez wizualizację kluczowych pojęć. Uczniowie i uczennice lepiej zapamiętują pewne zjawiska i terminy, w których słowo poprzedzone jest materiałem graficznym.
3. Sketchnoting, ze względu na swoją specyfikę, pomaga w przełamywaniu bariery językowej. Umożliwia na zajęciach nauczycielowi/nauczycielce jak i uczniom/uczennicom bardziej klarowne przekazywanie informacji.

4. Jest to forma pracy, która angażuje uczniów i uczennice wzrokowo, co jest szczególnie korzystne dla dzieci uczących się w nowym środowisku językowym – pomaga w zapamiętywaniu słownictwa i struktur gramatycznych.
5. Wykorzystanie własnych notatek graficznych na lekcjach umożliwiło również wyrażanie różnorodności kulturowej uczniów i uczennic poprzez uwzględnienie odmiennych stylów rysowania i interpretacji. Jest to bardzo istotne w klasach, w których mamy do czynienia z dziećmi o różnych doświadczeniach i perspektywach.
6. Rysowanie i tworzenie notatek graficznych rozwija kreatywność oraz pozwala na wyrażanie myśli w bardziej artystyczny sposób. Proces tworzenia sketchnotingu sprawił, że lekcje z wykorzystaniem tej metody są bardziej przyjemne, co ma przełożenie na motywację uczniów i uczennic w kluczowym okresie adaptacji do nowego środowiska.
7. W klasach przygotowawczych, gdzie uczniowie i uczennice mają różne poziomy znajomości języka, sketchowanie jest narzędziem, które angażuje ich w proces nabywania wiedzy w bardziej jednolistny i dostępny sposób.

POTRZEBY TOŻSAMOŚCIOWE

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	***Tożsamościowe***	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa im. gen. Stefana Roweckiego „Grota" w Koziegłowach
Osoba kontaktowa	Nadiia Boichuk, Aldona Wiśniewska

Opis dobrej praktyki

Lekcje języka ukraińskiego.

W roku szkolnym 2023/2024 udało się w naszej szkole zorganizować lekcje języka ukraińskiego, na których dzieci mogły nie tylko uczyć się prawidłowo pisać i czytać w języku ojczystym. Lekcje dla uczniów i uczennic z Ukrainy prowadziła pani Nadiia, która jest nauczycielką języka ukraińskiego, a w naszej szkole jest zatrudniona jako asystentka kulturowa. Zajęcia zaplanowano w dwóch grupach: młodszej (uczniowie klas I-IV) i starszej (uczniowie klas V-VIII). Ostatecznie na zajęcia pozalekcyjne regularnie uczęszczały dzieci młodsze. Chętnie poznawały kulturę ukraińską i tradycje. Miały możliwość porównywać tradycje ukraińskie i polskie oraz szukać podobieństw. Przez cały rok odbywały się też zajęcia w bibliotece szkolnej we współpracy z biblioteką. Podczas tych spotkań dzieci mogły poznawać się i rozmawiać w języku ojczystym. Każde dziecko miało możliwość opowiedzieć o swojej rodzinie, tradycjach rodzinnych, sposobie obchodzenia świąt, regionie, z którego pochodzi. Nie zabrakło wycieczek do Poznania, na których dzieci zwiedzały ciekawe miejsca i zajęć kulinarnych. Spotkania kończyły się wspólnym jedzeniem przysmaków przygotowanych przez uczniów i uczennice, piciem herbaty, śpiewaniem pieśni i piosenek ukraińskich.

Rezultat

Dzięki tym zajęciom dzieci ukraińskie z różnych klas integrowały się, spędzały czas w swoim gronie, mogły mówić po ukraińsku i dzielić się wspomnieniami. Bycie razem, bez bariery językowej, współpraca, świadomość obecności innych osób z Ukrainy, również dorosłych, wpłynęły na poprawę poczucia bezpieczeństwa dzieci w szkole. Zajęcia pomogło też zintegrować rodziców oraz zachęcić do większej współpracy ze szkołą.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	***Tożsamościowe***	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 18 im. Janusza Kusocińskiego w Kaliszu
Osoba kontaktowa	Joanna Frontczak

Opis dobrej praktyki

Organizacja Dnia Ukraińskiego/Dnia Różnorodności Kulturowej

Celem dorocznego Dnia Ukraińskiego/Dnia Różnorodności Kulturowej obchodzonego w Szkole Podstawowej nr 18 w Kaliszu jest z jednej strony umożliwienie uczniom i uczennicom cudzoziemskim pokazania kraju, z którego pochodzą, z drugiej zaś strony – poznania tego kraju przez polskich rówieśników.

Nauczycielom/kom zaproponowano działania, które mogli/ły tego dnia podjąć ze swoimi uczniami/uczennicami. Ze względu na różny charakter pracy przedstawiono odrębne propozycje dla klas 1-3 oraz 4-8.

Uczniowie i uczennice klas młodszych oglądali/ły film „Ola i Ukraina" (do minuty 7.30) i rozwiązywały w klasie quiz na temat Ukrainy. Ponadto kolorowali/ły flagę i godło Ukrainy (techniką dowolną). Materiały (arkusze białego papieru oraz szablon godła Ukrainy) każda klasa otrzymała przed zajęciami. W trakcie malowania słuchali/ły piosenki: „Perlina Ukraina". Poza tym dzieci w klasach oglądały wybrane, najpopularniejsze bajki ukraińskie m.in. „Pana Kotowskiego". Uczniowie i uczennice wysłuchali/ły też bajki ukraińskiej – najpierw w języku ukraińskim. To było podstawą do rozmowy, w której pojawiały się pytania: Co polskie dzieci zrozumiały? Czy język ukraiński wydaje im się łatwy, czy trudny do zrozumienia? Następnie dzieci słuchały tej samej bajki po polsku. Podczas zajęć polskie dzieci uczyły się ukraińskiego alfabetu, podejmowały próbę zapisania swojego imienia w języku ukraińskim. Pomocne były osoby z Ukrainy. Dla dzieci, które nie chciały pisać przygotowano inne zadanie – mogły pokolorować wycięte z papieru serduszko w czterech kolorach (z jednej strony w kolorach flagi Polski, a z drugiej – Ukrainy) i zapisać swoje imię po polsku. Zadanie z kolorowaniem serduszek znaleziono w zasobach internetowych.

W klasach 4-8 uczniowie i uczennice bawili się inaczej. Przede wszystkim, słuchając swoich kolegów i koleżanki z oddziału przygotowawczego, którzy/re opracowali/ły prezentację multimedialną i opowiadali/ły o swojej ojczyźnie,

poznawali najważniejsze miejsca w Ukrainie, jej kulturę i zwyczaje, Była to dla polskich dzieci doskonała lekcja międzykulturowa, a dla prezentujących świetna lekcja wzmacniająca ich tożsamość narodową. Po prezentacji przeprowadzono krótki quiz z wiedzy o Ukrainie.

Wychowawcy zostali poproszeni o zachęcenie uczniów i uczennic do założenia tego dnia żółto-niebieskich strojów. Na długiej przerwie dzieci mogły wziąć udział w warsztatach fryzjerskich „z wstążką w tle". Dziewczyny zaplatały warkocze z niebiesko-żółtymi i biało-czerwonymi wstążkami. Na korytarzu zabrzmiała też muzyka zespołu Enej (który ma korzenie ukraińskie). Na szkolnym korytarzu pojawiła się też wystawa, tradycyjny ukraiński strój i stoisko z przysmakami. Uczniowie i uczennice z klas przygotowawczych urządzili/ły tego dnia koncert piosenek ukraińskich (na długiej przerwie).

Rezultat

Święto, jakim był Dzień Ukraiński (w tym roku Dzień Różnorodności Kulturowej) pozwoliło dzieciom polskim poznać kulturę kolegów i koleżanek uczęszczających do tej samej szkoły. Dzieciom ukraińskim dało możliwość zaprezentowania swojego kraju, swoich bajek, podzielenia się tym, co własne, dobrze znane: kulturą, muzyką i tradycjami. Po korytarzach szkolnych chodzili uczniowie i uczennice ubrani/e w tradycyjne stroje ukraińskie, co stwarzało wyjątkowy i niepowtarzalny klimat. Dobra zabawa, dużo radości, przepyszne smakołyki przyniesione przez rodziców i wspólne spędzanie czasu było długo przez wszystkich wspominane.

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	***Tożsamościowe***	Inne
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie
Osoba kontaktowa	Justyna Rudomina, Monika Jabłuszewska

Opis dobrej praktyki

„Jestem oryginałem!"

– to działanie przygotowane w związku z Tygodniem Bibliotek, oparte o:

- wykorzystanie dwóch znaczeń słowa „oryginał,

- prezentację fragmentów dzieł literackich w oryginalnych językach - dla dzieci i młodzieży,
- uwzględnienie w projekcie sytuacji związanej z wojną w Ukrainie oraz obecnością uczniów i uczennic ukraińskich w szkole (zaangażowanie ich do projektu: czytania oryginalnych utworów po ukraińsku),
- zachęta do nauki języków obcych,
- promocja sukcesów szkoły (część fragmentów czytana w oryginale przez finalistów i laureatów konkursów przedmiotowych z języków obcych),
- uświadomienie uczniom, że różnorodność jest piękna.

Uczennicy ukraińskiej towarzyszyła w nagraniu polska koleżanka, udzielając emocjonalnego wsparcia i przejmując rolę odbiorcy i słuchacza.

Nagranie dostępne tu:

Rezultat

Działanie było pomocne w promocji i wzmacnianiu tożsamości narodowej, językowej, kulturowej ukraińskich dzieci; zbudowało ich pozycję jako osób dysponujących wyjątkową umiejętnością, jaką jest władanie wieloma językami.

INNE POTRZEBY

Jakie potrzeby są zaspokajane?

Emocjonalne i psychologiczne	Społeczne	Językowe	Edukacyjne	Tożsamościowe	***Inne***
W pierwszym roku			***W kolejnym roku***		

Szkoła/przedszkole	Szkoła Podstawowa nr 62 im. gen. Stanisława Taczaka w Poznaniu
Osoba kontaktowa	Joanna Nickel

Opis dobrej praktyki

Pomoc uczniom i uczennicom kończącym szkołę podstawową w przygotowaniu do egzaminu ósmoklasisty, wyborze szkoły i towarzyszenie w procesie składania dokumentów.

Rodzice uczniów i uczennic pochodzących z Ukrainy nie potrafią pomóc swoim dzieciom w przygotowaniu do egzaminu ósmoklasisty. W naszej szkole podczas zajęć dodatkowych z języka polskiego, przygotowywaliśmy się z dziećmi do egzaminu zarówno z polskiego, jak i matematyki i rosyjskiego. Niestety, podczas lekcji matematyki w polskiej klasie, obcokrajowcy wstydzą się powiedzieć, że czegoś nie rozumieją. Tutaj nie mieli takich zahamowań i rozwiązując zadania tłumaczyliśmy je także po ukraińsku i rosyjsku. Przerabialiśmy też egzamin z języka rosyjskiego, aby wiedzieli, jak wygląda test. Jako uchodźcy/uchodźczynie mają prawo do pisania egzaminu rosyjskiego, co jest dla nich wielkim ułatwieniem, gdyż rzadko znają angielski na poziomie, jaki pozwoli im na uzyskanie dużej liczby punktów.

Wraz z uczniami/uczennicami wybierałyśmy/liśmy też szkoły ponadpodstawowe. Sprawdzaliśmy/łyśmy, jakie są klasy, profile oraz ile punktów trzeba mieć, aby dostać się do wybranej klasy. Również razem liczyliśmy/łyśmy punkty na kalkulatorze punktów, aby jak najlepiej wybrać szkołę i klasy i ułożyć je w odpowiedniej kolejności podczas składania dokumentów. Na prośbę niektórych rodziców, uczyliśmy się razem, jak krok po korku złożyć dokumenty. Jest to dla niektórych rodziców trudne, bo chcą pomóc swoim dzieciom, a nie potrafią, gdyż nie mówią po polsku.

Dla uczniów i uczennic z Ukrainy ta pomoc jest bardzo ważna: wiedzą, że mają wsparcie i nie denerwują się, że popełnią jakieś błędy podczas wyboru szkoły i składania dokumentów

Rezultat

Z moimi uczniami i uczennicami razem przeglądamy wszystkie szkoły i klasy, jakie mają do wyboru. Nie zawsze potrafią sami znaleźć odpowiednią szkołę. Równie trudne jest dla nich oszacowanie punktów. To też robimy razem. Potem ustalamy kolejność wyboru szkoły.

W zeszłym roku szkolnym ci uczniowie i uczennice, z którymi zrobiliśmy to wspólnie, trafili na takie profile, jakie chcieli. Ci, którzy nie skorzystali z pomocy, nie dostali się do wybranych przez siebie szkół.

W tym roku szkolnym wszystkie osoby z Ukrainy dostały odpowiednie wsparcie: wybieraliśmy szkoły razem, wspólnie składaliśmy wnioski i dokumenty.

CZĘŚĆ II

NA CZYM POLEGA JĘZYKOWE WSPARCIE UCZNIA I UCZENNICY Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI/ UCHODŹSTWA?

Ta część publikacji jest poświęcona językowym aspektom pracy z uczniem/ uczennicą z doświadczeniem migracji/uchodźstwa. Co istotne, jej adresatami/kami nie są wyłącznie nauczyciele/ki języka polskiego jako obcego/drugiego, choć to zwykle z ich pracą jest kojarzone to zagadnienie. Adresujemy tę część do wszystkich nauczycieli/ek, jednak ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy uczą języka polskiego, matematyki, historii, wiedzy o społeczeństwie, geografii, przyrody, biologii, fizyki i chemii. Jesteśmy przekonane, że z zawartych w niej wskazówek może skorzystać grono pedagogiczne podstawowych i ponadpodstawowych szkół wielokulturowych, a w efekcie również uczęszczający do nich uczniowie/uczennice z doświadczeniem migracji/uchodźstwa.

Dzięki tej publikacji chcemy osiągnąć cztery cele:

1. Przypomnieć nauczycielom/kom, że **przekazywanie wiedzy przedmiotowej odbywa się zawsze za pomocą języka:** w polskiej szkole – za pomocą języka polskiego. Prostą konsekwencją tej zależności jest fakt, że nieznajomość języka polskiego lub niewystarczająca jego znajomość w znaczący sposób utrudniają uczniom/uczennicom z doświadczeniem migracji/uchodźstwa dostęp do wiedzy lub wręcz go uniemożliwiają. By zrozumieć ich sytuację, dostrzegać ich specyficzne potrzeby, wreszcie – by móc realizować skuteczny proces edukacji w tych warunkach, dostrzeżenie owej zależności, akceptacja wynikających z niej konsekwencji i gotowość nauczycieli/ek do zmiany swoich dydaktycznych i metodycznych nawyków są fundamentalne.

DZIECKO UCZY SIĘ JĘZYKA POLSKIEGO NA KAŻDEJ LEKCJI. TO NARZĘDZIE DO ZDOBYCIA WIEDZY

2. Sprawić, by nauczyciele/ki dostrzegli/ły olbrzymi potencjał wsparcia, jakie jest możliwe, jeśli tylko zechcą refleksyjnie używać języka polskiego w kontaktach z uczniem/uczennicą, którzy dopiero tego języka się uczą. Przykłady, które zostały zawarte w tej publikacji, dowodzą, że do osiągnięcia tego celu **nie jest potrzebna żadna specjalistyczna wiedza językoznawcza. Wystarczy raczej podstawowa wiedza o gramatyce języka polskiego, językowa intuicja i uważność.** Niezmiernie ważnym

NIE MUSISZ POSIADAĆ SPEALISTYCZNEJ WIEDZY Z JĘZYKA POLSKIEGO, BY DOSTOSOWYWAĆ JĘZYK

czynnikiem uwrażliwiającym na potrzeby ucznia/uczennicy jest przywoływanie osobistych doświadczeń nauczyciela/ki w nauce języków obcych. To pozwoli ocenić, na ile dotychczasowe oczekiwania stawiane uczniom/uczennicom były realistyczne, a na ile nierzeczywiste i niemożliwe do spełnienia.

DOSTOSOWANIE TWOJEGO JĘZYKA DO JĘZYKA UCZNIA MOŻE CI ZAJĄĆ KILKA MINUT

3. Pokazać nauczycielom/kom, że **dostosowanie ich języka do potrzeb ucznia/uczennicy, którzy nie znają języka polskiego, nie zawsze musi oznaczać wielogodzinną, żmudną pracę** nad przygotowaniem specjalnych materiałów. Wiele z pokazanych tu działań może zająć tylko kilka minut, a mimo to będą istotnym wsparciem dla uczniów/uczennic.

DOSTĘP DO EDUKACJI TO PRZEKAZYWANIE WIEDZY Z UWZGLĘDNIENIEM POTRZEB JĘZYKOWYCH DZIECKA

4. Zwrócić uwagę całego środowiska szkolnego na fakt, że **dostęp do edukacji nie oznacza jedynie umożliwienia zapisania dziecka do szkoły,** posadzenia go w ławce i komunikowania się z nim, przy jednoczesnym ignorowaniu bariery językowej lub (tak też niestety się zdarza) niekomunikowania się właśnie ze względu na barierę językową. Wówczas nie jest realizowane prawo do edukacji, gdyż w takiej sytuacji proces edukacji po prostu się nie odbywa.

Akt komunikacji a lekcje przedmiotowe

Być może macie Państwo w pamięci lekcję języka polskiego, na której poznawaliście jako uczniowie/uczennice schemat Romana Jakobsona. To uniwersalny, opublikowany w 1960 r. schemat komunikacji. Składa się z 6 elementów: nadawcy, odbiorcy, komunikatu, kontaktu, kontekstu i kodu. Wszystkie one odgrywają istotną rolę w osiągnięcie celu, którym jest komunikacja. Należy dodać, że ostatnie dwa elementy muszą być w jakimś stopniu wspólne dla nadawcy i odbiorcy. Nie da się zrozumieć komunikatu, jeśli w całości dotyczy tematu, o którym nic nie wiemy i podobnie – nie da się go zrozumieć, jeśli jest przekazywany w całkowicie nieznanym nam języku.

Jeśli spróbować ten schemat przełożyć na konkretną sytuację komunikacyjną, którą zajmujemy się w niniejszej publikacji – językowe aspekty funkcjonowania ucznia/uczennicy z doświadczeniem migracji/uchodźstwa w polskiej szkole – to uzyskalibyśmy taką oto konstrukcję:

- nadawca = nauczyciel/ka lub autor/ka podręcznika,
- odbiorca = uczeń/uczennica nieznający/a języka polskiego,
- komunikat = treści wypowiadane przez nauczyciela/kę lub zapisane w podręczniku,
- kontakt = wzrokowo-słuchowy, bezpośredni, w czasie rzeczywistym (w przypadku, gdy nadawcą jest nauczyciel/ka) lub wzrokowy, pośredni (w przypadku odbierania komunikatu zapisanego w podręczniku/na karcie pracy),
- kontekst = posiadana przez nadawcę i odbiorcę wiedza o konkretnym elemencie rzeczywistości, która pozwala na faktyczny odbiór komunikatu,
- kod = język polski, zwykle w jego akademickiej, specjalistycznej odmianie (a przez to będący na bardzo zaawansowanym poziomie) w wersji werbalnej (komunikat oparty na języku) lub w wersji graficznej (komunikat oparty na wszelkiego rodzaju graficznych wizualizacjach).

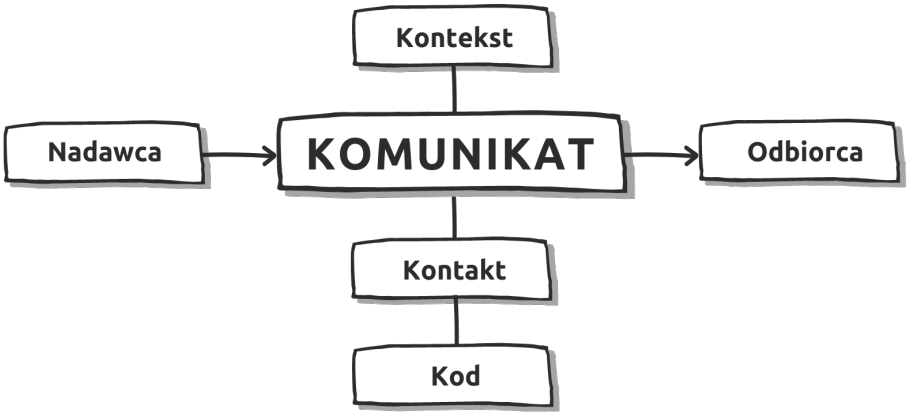

Schemat komunikacyjny według Romana Jakobsona, opracowanie graficzne Magdalena Radomska

Największa trudność w porozumieniu między nauczycielem/ką a uczniem/uczennicą, którzy nie znają języka polskiego, wynika zatem z dwóch elementów tego schematu: ***braku wspólnego kontekstu i braku wspólnego kodu.***

Trudności związane z brakiem odpowiedniego ***kontekstu*** są istotne w przypadku:

a. lekcji języka polskiego, na których omawia się polskie dzieła literackie, włącza się elementy polskiej kultury i tradycji, omawia się polską gramatykę,

b. lekcji historii, na których omawia się historię Polski,

c. lekcji wiedzy o społeczeństwie, na których analizuje się polską rzeczywistość społeczną,

d. lekcji geografii, na których omawia się aspekty dotyczące Polski.

Trudności związane z brakiem znajomości przez ucznia/uczennicę języka polskiego są istotne na wszystkich lekcjach, bez wyjątku. Warto tu jednak zaznaczyć, że w lepszej sytuacji komunikacyjnej pozostają nauczyciele/ki przedmiotów ścisłych, artystycznych oraz wychowania fizycznego. Na każdej z tych lekcji, poza komunikatami opartymi na języku, istotną rolę odgrywają też cyfry, symbole matematyczne, uniwersalny „język sztuki" i tzw. kod kinezyczny wykorzystujący w komunikacji gesty i ruchy ciała.

W LEPSZEJ SYTUACJI KOMUNIKACYJNEJ POZOSTAJĄ NAUCZYCIELE/KI PRZEDMIOTÓW ŚCISŁYCH, ARTYSTYCZNYCH ORAZ WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

NA SWOICH LEKCJACH MOGĄ WYKORZYSTYWAĆ SYMBOLE MATEMATYCZNE, JĘZYK SZTUKI ORAZ RUCH CIAŁA

Język edukacji szkolnej

W procesie nauki języka obcego uwaga skupia się na rosnących kompetencjach komunikacyjnych uczących się. Pozwalają one na osiągnięcia pewnego stopnia samodzielności w codziennym funkcjonowaniu w środowisku, które tym językiem się posługuje. Rozwijając swoje zasoby leksykalne i wiedzę o gramatyce, uczeń i uczennica będą potrafili obsłużyć językowo coraz więcej sytuacji życia codziennego np.: zakupy, opis osoby, wizyta u lekarza, przedstawianie się.

JĘZYKIEM EDUKACJI SZKOLNEJ POSŁUGUJĄ SIĘ UCZNIOWIE I NAUCZYCIELE W PROCESIE EDUKACJI.

Jeśli jednak osoba, która nie zna języka polskiego zaczyna uczęszczać do polskiej szkoły,
i tym samym rozpoczyna proces edukacji w obcym dla siebie języku, to opisane powyżej zasoby będą zupełnie niewystarczające. Bowiem konfrontuje się ona tam od pierwszego dnia, od pierwszej lekcji
z ***językiem edukacji szkolnej.*** Zatem do zrozumienia komunikatów, które są do niej kierowane, potrzebuje zasobów, których
w rzeczywistości nie posiada. Nie są one elementem nauczania w ramach tradycyjnego kursu językowego czy typowych lekcji języka polskiego jako obcego/drugiego.

Dlatego na początkowym etapie funkcjonowania dziecka w polskim systemie edukacji nauczyciele/ki powinni/powinne tak organizować proces nauczania, by uczeń/uczennica mogli wspierać się zasobami, jakie posiadają w swoim języku pierwszym. Jednocześnie, nie mogąc polegać w swoim procesie edukacji wyłącznie na języku pierwszym, powinni angażować się w proces nauki języka polskiego i korzystać z mikrozasobów, które sukcesywnie będą przyrastać. Z każdym miesiącem będą oni potrafili językowo obsłużyć coraz więcej sytuacji dotyczących codziennego funkcjonowania oraz tych, do których zrozumienia niezbędna jest znajomość języka edukacji szkolnej.

Jednak, by osiągnąć poziom znajomości języka, jaki mają ich polscy rówieśnicy, uczniowie/uczennice z doświadczeniem migracji/uchodźstwa będą musieli poświęcić kilka lat. Dlatego ich nauczyciele/ki powinni/powinny zdawać sobie sprawę z tego, że nawet po zakończeniu przez dziecko pierwszego roku nauki w polskiej szkole będzie ono ciągle potrzebowało wsparcia językowego.

Rola nauczycieli/ek we wsparciu językowym ucznia/uczennicy

Wiedza z poszczególnych przedmiotów jest przekazywana przez nauczycieli/ki za pomocą języka. Szkolne podręczniki, nieuwzględniające potrzeb uczniów nieznających języka polskiego, operują wysokospecjalistycznym słownictwem, skomplikowaną składnią i stylem naukowym. Język edukacji szkolnej – bo o nim mowa – dominuje w procesie transferu wiedzy na niemal każdej lekcji. Jednak te specyficzne zasoby językowe, zróżnicowane w zależności od przedmiotu, nie stanowią elementu nauczania języka na potrzeby codziennej komunikacji. W związku z tym uczeń/uczennica mają okazję do jego nauki w dwóch sytuacjach:

1. Gdy nauczyciel/ka języka polskiego jako obcego/drugiego włącza elementy języka edukacji szkolnej do swoich lekcji.
2. Gdy nauczyciel/ka przedmiotu rozpozna właściwie swoją rolę w procesie edukacji ucznia/uczennicy nieznających języka polskiego i podejmie wysiłek przekazywania nie tylko wiedzy merytorycznej, ale także wsparcia językowego.

Wsparcie językowe odbywa się poprzez świadome stosowanie języka polskiego przez nadawcę w celu maksymalnego ułatwienia zrozumienia komunikatu przez odbiorcę. Przekazanie wiedzy merytorycznej nie będzie też możliwe bez (wcześniej zaplanowanego przez nauczyciela/kę) procesu wyposażania ucznia/uczennicy w zasoby językowe, które ten transfer wiedzy umożliwiają. Idealną sytuacją będzie możliwość połączonych działań nauczyciela/ki języka polskiego jako obcego/drugiego i nauczyciela/ki przedmiotu. Jak w każdym modelu opartym na współpracy można wówczas liczyć na efekt synergii.

JAK DOSTOSOWYWAĆ KOMUNIKATY DO POTRZEB UCZNIA/UCZENNICY, KTÓRZY UCZĄ SIĘ JĘZYKA POLSKIEGO?

Nauczyciele/ki mają do dyspozycji różne techniki, które wpływają na sposób używania przez nich/nie języka polskiego w procesie przekazywania uczniowi/uczennicy wiedzy merytorycznej. Jedną z nich jest wykorzystywanie internacjonalizmów, których użycie z pewnością pomaga w zrozumieniu komunikatu.

Internacjonalizmy to językowi sprzymierzeńcy w procesie edukacji ucznia nieznającego języka polskiego. Są to wyrazy, które funkcjonują w kilku językach. Istotne jest to, że są używane w tym samym (lub podobnym) znaczeniu. Dlatego są bardzo przydatne w pracy z uczniami/uczennicami nieznającymi języka polskiego. Jeśli nauczyciel/ka używa ich podczas lekcji, ma pewność, że jest rozumiany/a. Oczywiście warunkiem skutecznej komunikacji będzie to, czy uczeń/uczennica znają znaczenie tych wyrazów.

WYKORZYSTUJ INTERNACJONALIZMY NA LEKCJI

Podczas procesu nauczania nauczyciele/ki przedmiotów nie używają wyłącznie specjalistycznych wyrazów przypisanych do ich przedmiotowej narracji. Duża część ich słownika to język akademicki, uniwersalny, stosowany na różnych przedmiotach, opisujący procesy myślowe i czynności edukacyjne. Warto przyglądać się językowi, którego używa się zwykle podczas swoich lekcji. W efekcie refleksyjnego podejścia do komunikacji, można wytypować listę wyrazów – które używane świadomie – pomogą uczniowi/uczennicy w zdekodowaniu sensu wypowiedzi nauczyciela/ki.

UŻYWAJ POJĘĆ ZNANYCH JUŻ UCZNIOWI. STOPNIOWO WPROWADZAJ NOWE SŁOWNICTWO

Należy uwzględnić, że nie we wszystkich językach dany wyraz występuje w formie internacjonalizmu. Trzeba również mieć świadomość tego, że czasami, mimo zbieżności formy, znaczenie wyrazu bardzo się różni i w rzeczywistości nie jest on internacjonalizmem np. data - w językach polskim i angielskim.

Jeśli jednak język pierwszy ucznia/uczennicy nie pozwala na wykorzystanie jakiegoś wyrazu jako internacjonalizmu, zawsze pomocna może się okazać znajomość języka angielskiego, którą

WYKORZYSTUJ FAKT ZNAJOMOŚCI JĘZYKA ANGIELSKIEGO PRZEZ UCZNIA I STOSUJ INTERNACJONALIZMY

dziecko dysponuje[1] . Ważne, by w sytuacji wymagającej usprawnienia komunikacji, podejmować próby szukania takich rozwiązań językowych. Z pewnością nie zawsze się to uda. Niemniej jednak w bardzo wielu sytuacjach ten sposób ułatwiania odbioru komunikatu będzie skuteczny. Trzeba też pamiętać, że niektóre wyrazy będą trudne do zdekodowania na poziomie języka mówionego, ale łatwe do rozpoznania na poziomie języka pisanego (porównaj wymowę pol. hierarchia i ang. hierarchy). Refleksyjne używanie języka polskiego przez nauczyciela/kę, praktykującego/ą wspieranie internacjonalizmami procesu komunikacji, może znacząco poprawić dostęp ucznia/uczennicy do prezentowanych treści.

WYKORZYSTUJ ANIMACJE, GRAFIKI, MAPY, WYKRESY, NOTATKI GRAFICZNE

Innym elementem wspierającym, który może być wykorzystywany przez nauczycieli/ki, jest ***wizualizacja omawianych treści.*** Zatem wszelkiego rodzaju animacje, grafiki, mapy, wykresy, odręczne rysunki na tablicy, wykorzystywanie symboli graficznych – to skuteczny skrót w dekodowaniu komunikatu przez ucznia/uczennicę. Popularny trend w wizualizacji treści – sketchnoting – może być tego przykładem. Wykorzystując notatkę graficzną, warto zwrócić uwagę na jej obudowę językową. Niekiedy może być za trudna w swojej pierwotnej wersji i fakt dodania elementów graficznych nie zawsze będzie gwarancją skutecznego ułatwienia odbioru komunikatu.

DEFINIUJ POJĘCIA W SPOSÓB FAKTYCZNIE UPROSZCZONY

Kolejna możliwość to ***definiowanie pojęć*** – wyjaśnianie sensu wyrazów za pomocą uproszczonego języka. Jednak nie jest to wcale prosta czynność. Często zdarza się, że zaproponowana definicja, czy wyjaśnienie są na poziomie językowym, który wciąż dla ucznia/uczennicy jest nieosiągalny. Wtedy to rozwiązanie jest nieskuteczne.

Oto kilka przykładów, w jaki sposób można wspierać ucznia/uczennicę w docieraniu do znaczenia wyrazów.

1. **Kategoryzowanie** – wskazywanie zbioru pojęciowego, do którego dany wyraz należy.
2. **Wyjaśnianie poprzez synonimy** – ze szczególnym uwzględnieniem możliwości zastosowania internacjonalizmów.
3. **Budowanie prostej definicji** z wyrazów już znanych uczniowi/uczennicy.

[1]Więcej o zaletach i wadach stosowania internacjonalizmów w procesie nauczania języków obcych przeczytacie w artykule Z. Bodziony „Internacjonalizmy w nauczaniu języków obcych" [w:] „Języki Obce w Szkole" 3/2023 [dostęp online: 0 5.05.24] https://jows.pl/artykuly/internacjonalizmy-w-nauczaniu-jezykow-obcych

Szczególną uwagę nauczyciele/ki powinni poświęcić ***językowi poleceń,*** zarówno tych używanych podczas lekcji, jak i tych wykorzystywanych w sprawdzaniu wiedzy ucznia/uczennicy. Warto sobie ten aspekt językowy pracy nauczyciela/ki uświadomić.

STARANNIE FORMUŁUJ POLECENIA PODCZAS LEKCJI I SPRAWDZIANÓW

Przydatne dwa sposoby formułowania poleceń	
Konstrukcja polecenia	**Przykład polecenia**
„Proszę” + bezokolicznik	Proszę „przeczytać”/”napisać”/”obliczyć”
Tryb rozkazujący	„Przeczytaj”/”Napisz”/”Oblicz”

Jeśli chodzi o poziom trudności językowej, to pierwsza konstrukcja jest łatwiejsza, więc warto korzystać z niej na początku procesu nabywania przez ucznia/uczennicę znajomości języka polskiego. Potem, po rozpoznaniu, że osiągnął on już wstępny poziom zaawansowania, warto stosować opcję drugą. Ponownie należy wspomnieć, że dużą wartością byłaby tu kooperacja z innymi nauczycielami/kami. Idealnie, gdyby istniała możliwość używania przez wszystkich nauczycieli/ki materiału językowego operującego podobnym stopniem trudności.

Ostatnim elementem usprawniającym komunikację z uczniem/uczennicą nieznającymi języka polskiego, na który chcemy zwrócić uwagę w tej publikacji, jest ***język instrukcji***, w aspekcie wykorzystywania czasowników operacyjnych. I tutaj pojawia się istotna trudność. Bywa często tak, że nauczyciele/ki stosują czasowniki operacyjne, nie zwracając uwagi na to, że uczeń/uczennica mogą:

- nie rozumieć ich znaczenia,
- nie dostrzegać różnicy między nimi (dorysuj/narysuj),
- uważać, że są proszeni o inną czynność (przeczytaj/odczytaj).

czytać: doczytać, odczytać, poczytać, przeczytać, rozczytać, sczytać, wczytać, wyczytać, zaczytać się
liczyć: doliczyć, obliczyć, odliczyć, policzyć, przeliczyć, rozliczyć, wliczyć, wyliczyć, zliczyć
pisać: dopisać, napisać, odpisać, opisać, podpisać, przepisać, przypisać, rozpisać, spisać, wpisać, wypisać, zapisać
rysować: dorysować, narysować, obrysować, odrysować, porysować, przerysować, rozrysować, wrysować, zarysować

Oczywiście nie wszystkie z tych czasowników są równie przydatne w języku poleceń, jednak ich niekonsekwentne stosowanie może wprowadzać pewien zamęt poznawczy. By tego uniknąć, bardzo ważne jest ich refleksyjne używanie. A przy wprowadzeniu nowego czasownika, konieczne jest upewnienie się, że uczeń/uczennica rozumieją jego znaczenie.

WPROWADZAJĄC NOWY CZASOWNIK, UPEWNIJ SIĘ, ŻE UCZEŃ ROZUMIE JEGO WŁAŚCIWE ZNACZENIE

Należy też unikać czasowników operacyjnych, które nie wskazują na konkretną czynność, jaką uczeń/uczennica ma wykonać. Przykładem takiego polecenia jest użycie czasownika "przedstaw". Jest to bardzo nieprecyzyjne polecenie – uczeń/uczennica mogą nie wiedzieć, co powinni zrobić.

UNIKAJ CZASOWNIKÓW OPERACYJNYCH, KTÓRE NIE WSKAZUJĄ NA KONKRETNĄ CZYNNOŚĆ

Czy zawsze nauczyciel/ka ma pewność, że wszystkie nierozwiązane zadania przez ucznia/uczennicę nieznających języka polskiego to efekt braku wiedzy/umiejętności potrzebnej do ich rozwiązania? A może czasami jest tak, że nie potrafią go rozwiązać, ponieważ nie rozumieją, co mają zrobić, o co są pytani? W żaden sposób nie jest to wtedy równoznaczne z nieprzygotowaniem merytorycznym ucznia/uczennicy. Świadczy to tylko o braku wymaganych w danej sytuacji edukacyjnej zasobów językowych. **Zatem niezwykle ważne jest, by nauczyciel/ka podjęli próbę wsparcia ucznia/uczennicy w dotarciu do sensu zadania, bo tylko tak będą mieli okazję ocenić ich merytoryczne przygotowanie i postępy edukacyjne.**

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK WSZYSTKICH PRZEDMIOTÓW

Internacjonalizmy

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest możliwe podczas różnych lekcji przedmiotowych. Także takie wyrazy, pochodzące z tej samej rodziny wyrazów, powinny być przez ucznia/uczennicę zrozumiane (np. analiza – analizować, dyskusja – dyskutować). Są one przydatne w procesie przekazywania wiedzy merytorycznej oraz w innych szkolnych sytuacjach komunikacyjnych.

Rzeczowniki:

administracja, adres, agresja, adaptacja, akceptacja, aktywacja, alarm, alternatywa, amator, analiza, analogia, animacja, aparat, aplikacja, archiwum, argument, artykuł, autorytet, certyfikat, centrum, charakter, chronologia, decyzja, debata, deficyt, definicja, degradacja, dekada, deklaracja, depresja, determinacja, diagnoza, doktor, dokument, domena, dominacja, dylemat, dyplom, dyscyplina, dyskryminacja, dyskusja, dystans, edukacja, efekt, egzamin, ekspedycja, ekspert, eksperyment, element, eliminacja, emancypacja, empatia, encyklopedia, energia, ewakuacja, fakt, feminizm, figura, film, filtr, finał, folklor, forma, format, forum, fotografia, frekwencja, frustracja, funkcja, gadżet, gaz, generacja, gestykulacja, grafika, gratulacje, grupa, gwarancja, hierarchia, humanizm, idea, identyfikacja, ideologia, ilustracja, improwizacja, incydent, indeks, informacja, inicjatywa, innowacja, inspiracja, instrukcja, instrument, instytucja, integracja, internet, interwencja, islam, izolacja, jubileusz, kalendarz, kalkulacja, kanon, kariera, karta, katastrofa, katedra, kategoria, klasyfikacja, klub, kod, kodeks, kolor, kolumna, kombinacja, komentarz, komfort, kompilacja, kompromis, komunikacja, koncentracja, koncepcja, koncert, konfiguracja, konflikt, konsekwencja, konstrukcja, konsultacja, konsumpcja, kontakt, kontekst, kontrola, kontrakt, kontrast, kopia, korekta, korespondencja, korporacja, kryterium, krytyka, kulminacja, kumulacja, legenda, lider, likwidacja, lingwistyka, lista, litera, logika, logistyka, logowanie, manifestacja, mapa, medal, mentalny, metamorfoza, metoda, mistyfikacja, mitologia, mobilizacja, model, modernizacja, moduł, modyfikacja, moment, motywacja, nominacja, numer, obiekt, obserwacja, okazja, opcja, opinia, opozycja, organizacja, orientacja, papier, parada, paradoks, paradygmat, partycypacja, patron, pauza, pedagogika, perspektywa, pik, piktogram, plan, polaryzacja, polityka, postulat, praktyka, precyzja, prestiżowy, prewencja, prezentacja, priorytet, problem, procent, proces, produkt, profesor, profilaktyka, program, progres, projekt,

promocja, proporcje, propozycja, protest, protokół, prowokacja, psychiatria, psychologia, publikacja, quiz, reakcja, redukcja, refleksja, region, rekord, relacja, religia, renowacja, rezerwa, rezerwacja, rezultat, rezygnacja, rezyliencja, sarkazm, satysfakcja, schemat, segregacja, sekwencja, selekcja, sens, seria, sezon, sfera, sinusoida, specjalizacja, sport, stabilizacja, stagnacja, standard, start, statystyka, stereotyp, stop, strategia, struktura, styl, sugestia, sukces, sygnatura, symbol, syndrom, synonim, synteza, system, sytuacja, tabela, technika, tekst, temperatura, tendencja, teoria, termin, terapia, terminologia, terytorium, test, teza, tolerancja, tradycja, transfer, transformacja, transport, trauma, trend, trener, typ, uniwersytet, walor, wariant, weryfikacja, wizualizacja, wizyta

Przymiotniki:

absolutny, aktywny, automatyczny, cykliczny, delikatny, dynamiczny, ekscytujący, ekspresowy, ekstremalny, elektroniczny, emocjonalny, empiryczny, fantastyczny, fascynujący, formalny, globalny, horyzontalny, identyczny, indywidualny, inteligentny, intensywny, interaktywny, interesujący, konkretny, kontrowersyjny, lojalny, lokalny, maksymalny, manualny, mechaniczny, miniaturowy, minimalny, mobilny, monumentalny, moralny, multimedialny, naturalny, negatywny, nerwowy, neutralny, oficjalny, opcjonalny, optymalny, optymistyczny, oryginalny, permanentny, popularny, potencjalny, pozytywny, profesjonalny, prymitywny, publiczny, racjonalny, radykalny, regularny, sensoryczny, skomplikowany, specjalny, specyficzny, transparentny, uniwersalny, wertykalny

Czasowniki:

anulować, blokować, demonstrować, generować, ignorować, korespondować, kreować, notować, operować, pakować, preferować, preparować, realizować, stymulować, studiować

W jaki sposób nauczyciel/ka może konstruować **dostosowane językowo polecenia?** Poniżej podajemy propozycje działań na tekście, które usprawniają funkcję komunikacyjną. W kolejnych rozdziałach, dedykowanych nauczycielom/lkom poszczególnych przedmiotów, znajdziecie Państwo przykłady konkretnych zastosowań tych działań, w których uwzględniono specyfikę przedmiotu.

Propozycje możliwe do zastosowania na wszystkich lekcjach powinny uwzględniać aspekt graficzny i językowy.

Aspekt graficzny
1. Używaj elementów graficznych wskazujących na wymagane w zadaniu czynności.
2. Jeśli polecenie składa się z kilku części, czyli do wykonania zadania potrzebnych jest kilka czynności, podziel tekst polecenia na punkty i ułóż je w odpowiedniej kolejności.
3. Stosuj elementy graficzne, które są uniwersalne, a jednocześnie pozwalają na zastąpienie fragmentów tekstu.
4. Porządkuj tekst w sposób, który sugeruje, jaki proces uczeń/uczennica musi przeprowadzić, np.: - wskazać przyczynę i skutek, - porównać, - scharakteryzować, - wymienić elementy składowe, - przedstawić etapy procesu.
5. Sprawdź, czy może być pomocne wskazanie na budowę wyrazu.

Aspekt językowy
1. Kategoryzuj omawiane zjawiska/obiekty – pamiętaj, że wiedza o nich nie musi być elementem wiedzy o świecie, którą dysponuje uczeń/uczennica, np. elementy polskiego krajobrazu.
2. Sprawdź, czy dysponujesz internacjonalizmami, którymi można zastąpić niektóre wyrazy w tekście.
3. Rezygnuj z pewnych elementów polecenia, zostawiając tylko to, o co rzeczywiście chcesz zapytać i co jest niezbędne do sformułowania polecenia.
4. Stosuj czasowniki operacyjne, które wyraźnie informują ucznia/uczennicę jakie konkretnie czynności powinien/powinna wykonać. Upewnij się, że te czasowniki są dla ucznia/uczennicy zrozumiałe.
5. Zdania złożone współrzędnie i podrzędnie zamieniaj na zdania pojedyncze.

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK JĘZYKA POLSKIEGO

Analizując kontekst lekcji języka polskiego w klasie wielokulturowej, można zauważyć podobne aspekty do tych, które występują na lekcjach każdego innego przedmiotu w takim środowisku. Główną trudnością, z jaką mierzą się uczniowie/uczennice to **brak znajomości języka polskiego.**

Spróbujmy teraz przyjrzeć się specyficznym aspektom lekcji języka polskiego w klasie wielokulturowej. Z pewnością jednym z nich jest **brak wspólnego kontekstu kulturowego.** Na żadnym innym przedmiocie nie jest on tak często wykorzystywany. Inną kwestią jest fakt, że na większości lekcji uczniowie pracują z tekstami literackimi. Należy więc zwrócić uwagę na fakt, że dotarcie do zawartych w nich sensów metaforycznych i umiejętność ich interpretacji jest kompetencją charakteryzującą osoby posługujące się językiem obcym na bardzo zaawansowanych poziomach jego znajomości. Dodatkowo teksty, z którymi pracują uczniowie i uczennice często należą do historii literatury, a więc operują językiem anachronicznym, sprawiającym trudności także natywnym użytkownikom języka polskiego. Rzadko też się zdarza, by odpowiedź na pytanie mogła być jednowyrazowa, konkretna, możliwa do sformułowania w oparciu o niewielkie zasoby językowe ucznia/uczennicy. Wszelkiego typu wizualizacje nie będą możliwe do wykorzystania przez nauczyciela/kę we fragmentach lekcji, w których poruszane są zagadnienia abstrakcyjne, wymagające od ucznia/uczennicy nazwania emocji wywoływanych przez dzieło literackie, czy też związane z analizą tego utworu. Kolejną trudnością jest fakt, że ze względu na wymienione powyżej aspekty uczeń/uczennica nie może liczyć na wsparcie ze strony środowiska rodzinnego. Najczęściej jest tak, że rodzice/starsze rodzeństwo też dopiero uczą się języka polskiego i zakres ich możliwości pomocy jest w tej sytuacji niewielki.

To wszystko sprawia, że **próg wejścia do aktywnego udziału w lekcji języka polskiego, w porównaniu z innymi przedmiotami, jest bardzo wysoki.** W efekcie może to demotywować ucznia/uczennicę i sprawić, że wybierze on/ona strategię polegającą na wycofaniu się i przyjęciu postawy całkowicie biernej.

Innym powodem, dla których nauczyciele/ki języka polskiego znajdują się w trudnej sytuacji, jest kontekst egzaminów zewnętrznych w starszych klasach szkoły podstawowej/ponadpodstawowej. Mają oni/one poczucie obowiązku jak najlepszego przygotowania ucznia/uczennicy do tych egzaminów, a jednocześnie zdają sobie sprawę, że o ich wyniku w dużym stopniu decyduje stopień znajomości języka polskiego. I nie ma możliwości znaczącego przyspieszenia tego procesu, w taki sposób, by nie zajmował lat a jedynie miesiące.

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest przydatne na lekcjach języka polskiego.

Internacjonalizmy
Rzeczowniki:
abstrakcja, aforyzm, akademia, akcent, akcja, akt, alegoria, alfabet, aluzja, anafora, antyk, antyteza, apokalipsa, apostrofa, archaizm, architektura, artysta, asymilacja, atrybut, autor, awangarda, balet, ballada, barok, biografia, dedykacja, dekadentyzm, deklinacja, detektyw, dialog, dramat, egzystencja, eklektyzm, ekspozycja, ekspresjonizm, elegia, emfaza, emigracja, epigramat, epika, epilog, epitet, epizod, esej, estetyka, etos, etyka, fatalizm, fikcja, filozofia, fonetyka, fonologia, formant, fraza, galeria, gramatyka, groteska, heroizm, hiperbola, imperatyw, impresjonizm, interpretacja, ironia, katolicki, klasyka, komedia, kompozycja, kompozytor, koniugacja, kryminał, krytyka, kultura, leksyka, liryka, literatura, maksyma, manipulacja, melancholia, metafora, modernizm, monolog, morderstwo, motyw, muzeum, muzyka, narrator, neologizm, nostalgia, oda, oksymoron, onomatopeja, opera, pałac, parafraza, parodia, patos, periodyzacja, personifikacja, poeta, portret, prefiks, psalm, realizm, renesans, reportaż, retoryka, romantyzm, scenariusz, semantyka, sentymentalizm, slogan, sonet, strofa, sufiks, teatr, topos, tragedia, tytan, wampir
Przymiotniki:
fatyczna, magiczny, orientalny

Wsparcie w wyjaśnianiu znaczenia wyrazu
kategoryzowanie, budowanie prostej definicji
krasnoludek – fantastyczna postać, występuje w baśniach, wygląda jak bardzo mały człowiek *Organicyzm traktuje społeczeństwo jak organizm.*
wykorzystanie synonimów, internacjonalizmów
Narcyzm to egocentryzm. *W scenie finałowej Rejent i Cześnik godzą się.*
wykorzystanie budowy wyrazu

Bogu*rodzica* *(≈ Bóg, rodzić)*

Aspekt graficzny
Elementy graficzne wskazujące na wymagane w zadaniu czynności
Napisz, *co widzisz na obrazie.*
Podział tekstu polecenia na punkty – wskazanie kolejności czynności
1. Przeczytaj opowiadanie. 2. Zapisz najważniejsze wydarzenia: …
Elementy graficzne zastępujące fragmenty polecenia
Idealny władca: a) cechy charakteru: … b) wygląd zewnętrzny: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – związki przyczynowo-skutkowe
Step jest bardzo duży → podmiot liryczny nazywa step …, a wóz nazywa … *Na stepie jest cicho → podmiot liryczny słyszy …, … i …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – porównanie
Pandora ≈ biblijna Ewa *Podobieństwa: … Różnice: …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – charakterystyka
Bohater był dobrym człowiekiem. Dlaczego? Wypisz argumenty. *Argument 1: Bohater był dobrym człowiekiem, bo …* *Argument 2: Bohater był dobrym człowiekiem, bo …* *Argument 3: Bohater był dobrym człowiekiem, bo …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – elementy składowe
Wypisz z tekstu 3 epitety: epitet 1: … epitet 2: … epitet 3: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – etapy procesu
Powrót Odyseusza do domu: 1. … 2. … 3. …

Aspekt językowy
Rezygnacja z fragmentów polecenia
~~*Oceń prawdziwość zdań.*~~ *Prawda czy fałsz? Przy informacjach wpisz P lub F.*
Stosowanie konkretnych czasowników operacyjnych
Wypisz z tekstu …
Stosowanie zdań pojedynczych/równoważników zdania
(1) Co widzisz na obrazie? (2) Opisz to.

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK MATEMATYKI

Nauczyciel/ka matematyki znajduje się w specyficznej sytuacji komunikacyjnej w klasie wielokulturowej. Z jednej strony operuje uniwersalnym językiem cyfr i reguł matematycznych. Z drugiej zaś, w dużym stopniu wykorzystuje zadania, których rozwiązanie jest możliwe wyłącznie dzięki zrozumieniu polecenia, czyli tekstu w języku polskim. Fałszywa więc jest perspektywa, która pozwala myśleć, że znajomość języka polskiego nie jest niezbędna na lekcjach matematyki. Na początkowym etapie funkcjonowania dziecka z doświadczeniem migracji/uchodźstwa wyzwaniem dla nauczyciela/ki będzie zatem takie konstruowanie zadań, by faktycznie sprawdzały one wiedzę i umiejętności matematyczne, a jednocześnie nie wymagały zaawansowanych sprawności językowych.

W 2018 r. ukazała się obszerna publikacja, która może być dużym wsparciem dla nauczycieli/ek matematyki w szkołach wielokulturowych. Można ją znaleźć stronie internetowej Fundacji Wspierania Kultury i Języka Polskiego im. Mikołaja Reja: Małgorzata Pamuła-Behrens, Marta Szymańska: „Metodyka nauczania języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji", dostępna online: http://fundacjareja.eu/do-pobrania/ To wyjątkowe opracowanie przyniesie osobom uczącym matematyki odpowiedzi na wiele nurtujących je pytań. Znajdziecie tam Państwo nie tylko wyjaśnienia teoretyczne dotyczące elementów procesu nauczania matematyki pod kątem językowym, ale także liczna przykłady praktycznych rozwiązań opartych na przykładach.

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest przydatne na lekcjach matematyki.

Internacjonalizmy
Rzeczowniki:
algebra, arytmetyka, asymptota, bank, centyl, dedukcja, diagram, dominanta, figura, geometria, hiperbola, kapitał, kombinatoryka, kwartał, linia, logarytm, mediana, milion, minus, parabola, parametr, pentagram, plus, suma, symetria, trapez, wariancja, zero
Przymiotniki:
kartezjański, kwadratowy, monotoniczny, rekurencyjny

Wsparcie w wyjaśnianiu znaczenia wyrazu
kategoryzowanie, budowanie prostej definicji
Wierzchołek to punkt. *Kwadrat to prostokąt. Ma identyczne 4 boki.*
wykorzystanie synonimów, internacjonalizmów
obiekt przestrzenny = obiekt 3D *Trójkąt równoboczny ma identyczne boki.*
wykorzystanie budowy wyrazu
*kąt **dwu**ścienny (≈ dwa, ściana)*

Aspekt graficzny
Elementy graficzne wskazujące na wymagane w zadaniu czynności
Wypisz liczby całkowite < 1 i > -3 = …
Podział tekstu polecenia na punkty – wskazanie kolejności czynności
1. Narysuj oś. 2. Zaznacz liczby … 3. Wypisz liczby całkowite, które znajdują się między nimi.
Elementy graficzne zastępujące fragmenty polecenia
Wśród danych znajduje się informacja, że mediana jest równa dominancie, więc: *mediana = dominanta*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – związki przyczynowo-skutkowe
***Jakie** odcinki i punkty … wyznaczają płaszczyznę tnącą → **taki** jest kształt i* *(czego?)* *wymiar …, która jest przekrojem bryły* *(czego?)*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – porównanie
Jakie są kąty w trójkącie? Napisz.

- trójkąt ostrokątny: … *- trójkąt prostokątny: …* *- trójkąt rozwartokątny: …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu - charakterystyka

Ostrosłup prawidłowy = ostrosłup prosty: *- podstawa: …* *- ściany boczne: …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu - elementy składowe
Wskaż parę krawędzi … - krawędź 1: … krawędź 2: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – etapy procesu
Jaka jest kolejność wykonywania działań? Uzupełnij luki: mnożenie lub dzielenie/ działania w nawiasach/dodawanie lub odejmowanie *Najpierw wykonujemy … Potem wykonujemy … Na końcu wykonujemy …*

Aspekt językowy
Rezygnacja z fragmentów polecenia
Na rysunku widać ~~drewniane~~ klocki…
Stosowanie konkretnych czasowników operacyjnych
Oblicz długość krawędzi.
Stosowanie zdań pojedynczych/równoważników zdań
(1) Narysuj kwadrat. (2) Suma przekątnych to 12 cm.

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK HISTORII I WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest przydatne na lekcjach historii i wiedzy o społeczeństwie.

Internacjonalizmy
Rzeczowniki:
abdykacja, anarchia, archeologia, armia, arystokracja, autokracja, atak, biurokracja, bomba, cywilizacja, demokracja, dyktatura, ekonomia, ekspansja, era, faszyzm, federacja, feudalizm, front, generał, gladiator, hieroglif, imperium, inkwizycja, inwazja, kapitalizm, koalicja, kolaboracja, kolonizacja, komunizm, konserwatyzm, konspiracja, konstytucja, koronacja, liberalizm, monarchia, minister, mumia, nacjonalizm, okupacja, olimpiada, parlament, partyzant, patriarchat, patriotyzm, piramida, populizm, prezydent, propaganda, rasizm, reforma, republika, rewolucja, senat, socjalizm, sowiecki, swastyka, taktyka, terroryzm, totalitaryzm, traktat
Przymiotniki:
archaiczny, autorytarny, militarny

Wsparcie w wyjaśnianiu znaczenia wyrazu
kategoryzowanie, budowanie prostej definicji
Wola – fragment Warszawy *Wielka Emigracja to emigracja po powstaniu listopadowym.*
wykorzystanie synonimów, internacjonalizmów
Proces kreowania… (zamiast:) *Proces kształtowania…* *Jakub Szela to <u>lider</u> buntu.*
wykorzystanie budowy wyrazu
noc paskiewiczowska (≈ Paskiewicz)

Aspekt graficzny
Elementy graficzne wskazujące na wymagane w zadaniu czynności
Powstanie krakowskie: *- przyczyny: …* *- skutki: …*
Podział tekstu polecenia na punkty – wskazanie kolejności czynności
1. Przeanalizuj mapę. 2. Napisz, jakie zmiany nastąpiły w latach … 3. Napisz, jaki był efekt tych zmian?
Elementy graficzne zastępujące fragmenty polecenia
„Uniwersał Połaniecki" = …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – związki przyczynowo-skutkowe

wzrost liczby pracowników fabryk → efekt = …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – porównanie
Rola państwa: *- według liberałów:...* *- według konserwatystów: …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu - charakterystyka
Idee romantyczne: …, …, …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – elementy składowe
Trzej wieszczowie: 1. … 2. … 3. …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – etapy procesu
1. Opisz, jak rozwijała się polska kultura przed powstaniem listopadowym. 2. Opisz, jak rozwijała się polska kultura po powstaniu listopadowym.
Aspekt językowy
Rezygnacja z fragmentów polecenia

Opisz politykę rusyfikacji ~~w zaborze rosyjskim.~~
Stosowanie konkretnych czasowników operacyjnych
Jak oceniasz decyzje kongresu wiedeńskiego? Napisz swoją opinię: …
Stosowanie zdań pojedynczych / równoważników zdań
(1) Austriacy tolerowali polskie organizacje niepodległościowe. (2) Dlaczego? Napisz: …

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK GEOGRAFII

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest przydatne na lekcjach geografii.

Internacjonalizmy
Rzeczowniki:
aglomeracja, amplituda, anomalia, archipelag, atlas, atol, cyklon, cyrkulacja, delta, dżungla, egzotyka, eksploracja, eksport, erozja, erupcja, ewolucja, fiord, flaga, fundamentalizm, gejzer, geologia, grota, hektar, huragan, import, infrastruktura, industrializacja, kanał, kanion, kartografia, kasta, klif, klimat, koralowiec, kompas, kontynent, krater, lawa, masyw, meteorologia, metropolia, migracja, minerał, monsun, nomada, ocean, palma, plantacja, polarny, populacja, preria, rezerwat, safari, sawanna, sejsmologia, selwa, step, szelf, tajga, tornado, tsunami, tundra, turystyka, urbanizacja, wegetacja, wulkan
Przymiotniki:
antropogeniczny, etniczny, glacjalny, tektoniczny, tropikalny

Wsparcie w wyjaśnianiu znaczenia wyrazu
kategoryzowanie, budowanie prostej definicji
Tatry to góry. *Legenda mapy to instrukcja dekodowania symboli.*
wykorzystanie synonimów, internacjonalizmów
odnawialny – może się regenerować *kształt – forma*
wykorzystanie budowy wyrazu
pół*wysep (≈ pół, wyspa)*

Aspekt graficzny
Elementy graficzne wskazujące na wymagane w zadaniu czynności
współrzędne geograficzne = … geograficzna + … geograficzna
Podział tekstu polecenia na punkty – wskazanie kolejności czynności
1. Przeanalizuj schemat. 2. Napisz, kiedy w Polsce były przyrosty ludności. 3. Napisz, kiedy w Europie były przyrosty ludności.
Elementy graficzne zastępujące fragmenty polecenia
Wypisz produkty erupcji: 1. … 2. … 3. …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – związki przyczynowo-skutkowe
klimat wpływa na → (1) ludzi (2) … (3) rośliny
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – porównanie
siatka geograficzna ≠ siatka kartograficzna *podobieństwo: … różnica: ...*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – charakterystyka
równoleżniki: kierunek – … kształt - …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – elementy składowe
geografia fizyczna bada: 1. … 2. …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – etapy procesu
wulkan → gęsta lawa + gazy + popioły → kształt …

Aspekt językowy
Rezygnacja z fragmentów polecenia
Do nazwy miasta dopasuj województwo, ~~w którym się znajduje.~~
Stosowanie konkretnych czasowników operacyjnych
Zaprojektuj folder turystyczny o podróży po 1 kraju azjatyckim.
Stosowanie zdań pojedynczych/równoważników zdań
(1) Polska leży w strefie umiarkowanej. (2) Jaki jest kierunek wiatrów w Polsce?

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK PRZYRODY/ BIOLOGII

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest przydatne na lekcjach przyrody/biologii.

Internacjonalizmy
Rzeczowniki:
algi, alergia, antybiotyk, asocjacja, aspiryna, astma, bakteria, botanika, chromosom, cytologia, dermatologia, ekologia, ekosystem, enzym, epidemia, farba, fauna, fizjologia, flora, gekon, genetyka, ginekologia, glukoza, helisa, hemoglobina, homeostaza, hormon, immunologia, impregnacja, infekcja, insekt, insulina, kaktus, kameleon, kardiologia, krokodyl, medycyna, mejoza, menstruacja, metabolizm, mikroskop, mitoza, mitochondrium, mutacja, neuron, nukleotyd, organizm, orka, ortopedia, owulacja, panda, polimeraza, reanimacja, recykling, reintrodukcja, replikacja, salamandra, symbioza, toksyna, transplantacja, tulipan, tymina, wirus, witamina, zebra, zoologia
Przymiotniki:
komplementarny, seksualny, spiralny

Wsparcie w wyjaśnianiu znaczenia wyrazu
kategoryzowanie, budowanie prostej definicji
podszyt – fragment lasu *Opatrunek jałowy jest sterylny. Nie ma na nim żadnych organizmów (np. bakterii). Jest w 100% czysty.*
wykorzystanie synonimów, internacjonalizmów
owad – insekt *wyposażenie apteczki – elementy apteczki*
wykorzystanie budowy wyrazu
przeciw*zapalny (≈ przeciw, zapalenie)*

Aspekt graficzny
Elementy graficzne wskazujące na wymagane w zadaniu czynności
Metody badań pogody dzielimy na 2 grupy. *Metody naukowe: … Metody nienaukowe: …*
Podział tekstu polecenia na punkty – wskazanie kolejności czynności
1. Przeczytaj opis ptaka. 2. Zdecyduj, na której jest fotografii.
Elementy graficzne zastępujące fragmenty polecenia
Choroby zakaźne rozprzestrzeniają się poprzez: 1. … 2. … 3. …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – związki przyczynowo-skutkowe
Za wysokie ciśnienie jest niebezpieczne, bo … *Za niskie ciśnienie jest niebezpieczne, bo …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – porównanie
Te grzyby są do siebie podobne. Co je różni? Podaj 3 różnice: 1. … 2. … 3. …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – charakterystyka
Gleby brunatne: miejsca występowania w Polsce – … co na nich rośnie? – … dla rolnictwa są najlepsze/średnie/słabe
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – elementy składowe
Elementy krwi to: … + … + … + … +
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – etapy procesu
Cykl życiowy rośliny: *nasiono leży pod ziemią → ma dostęp do wody i … → roślina … → rośnie → …* *(czego?) (co robi?) (co robi?)* *→ owocuje*

Aspekt językowy
Rezygnacja z fragmentów polecenia
Opisz ~~możliwe~~ zastosowania …
Stosowanie konkretnych czasowników operacyjnych
Zapisz nazwę największego polskiego parku narodowego.
Stosowanie zdań pojedynczych/równoważników zdań
(1) Higiena jest ważna w profilaktyce chorób wirusowych. (2) Dlaczego? (3) Napisz: …

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK FIZYKI

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest przydatne na lekcjach fizyki.

Internacjonalizmy
Rzeczowniki:
akcelerator, akumulator, akustyka, aluminium, amper, anoda, antena, astronomia, atmosfera, audiogram, bateria, bozon, detektor, dioda, dyfuzja, elipsa, elektroda, emisja, foton, fuzja, galaktyka, generator, grawitacja, hadron, higson, impuls, indukcja, kabel, katoda, kinetyka, kolektor, kondensator, konstelacja, kontrakcja, konwekcja, kosmos, kwant, kwark, laser, membrana, nawigacja, om, orbita, osmoza, ozon, planeta, pryzmat, radiacja, rezonans, rezystor, satelita, sonda, spektrometr, stacja, stratosfera, sublimacja, sygnał, teleskop, transformator, tranzystor, tunel, ultrafiolet, wektor, wolt
Przymiotniki:
elektryczny, magnetyczny, statyczny

Wsparcie w wyjaśnianiu znaczenia wyrazu
kategoryzowanie, budowanie prostej definicji
Igła magnetyczna to element kompasu. *Klatka Faradaya to metalowy pojemnik. Funkcja – chroni przed wyładowaniami elektrycznymi.*
wykorzystanie synonimów, internacjonalizmów
Funkcja transformatora to … (zamiast:) Transformator służy do … *Kondensator kumuluje energię elektryczną.*
wykorzystanie budowy wyrazu
***wolto**mierz (≈ wolt, mierzyć)*

Aspekt graficzny
Elementy graficzne wskazujące na wymagane w zadaniu czynności
Zapisz zasady zachowania podczas burzy: 1. … 2. … 3. …
Podział tekstu polecenia na punkty – wskazanie kolejności czynności
1. Przeanalizuj schemat. 2. Napisz, przez które diody płynie prąd: … 3. Napisz, przez które żarówki płynie prąd: …
Elementy graficzne zastępujące fragmenty polecenia
Uporządkuj urządzenia …: mała moc: … średnia moc: … największa moc: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – związki przyczynowo-skutkowe
Dlaczego pojawiają się przerwy w dostawach energii? Przyczyna 1: … *Przyczyna 2: … Przyczyna 3:...*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – porównanie
Swobodny spadek ciała. Jak zmienia się energia? … *Rzut ciała w dół. Jak zmienia się energia? …*
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – charakterystyka
Zielona energia: wady – … zalety – …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – elementy składowe
Wypisz czynniki, które wpływają na … . Czynnik 1: … Czynnik 2: … Czynnik 3: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – etapy procesu
Proces konwekcji: … powietrze → unosi się → … → opada *(jakie?) (co się z nim dzieje?)*

Aspekt językowy
Rezygnacja z fragmentów polecenia
Połącz ~~w pary~~ rodzaj energii z ilustracją.
Stosowanie konkretnych czasowników operacyjnych
Podkreśl przykłady ...
Stosowanie zdań pojedynczych/równoważników zdań
(1) Osoba została porażona prądem. (2) Nie oddycha. (3) Co trzeba zrobić? (4) Napisz: …

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI/EK CHEMII

Poniżej prezentujemy przykładowe wyrazy, które są internacjonalizmami, a ich zastosowanie jest przydatne na lekcjach chemii.

Internacjonalizmy
Rzeczowniki:
absorpcja, acetylen, addycja, aerozol, alkohol, antracyt, aromat, asfalt, atom, benzen, bilans, celuloza, chrom, cylinder, cynk, destylacja, detergent, dezynfekcja, dipol, dynamit, dysocjacja, elektroliza, elektron, emulsja, estry, etan, fermentacja, fluor, formalina, fosfor, frakcja, freon, grafit, hydroliza, impregnacja, izomery, jon, katalizator, kondensacja, konserwacja, kosmetyk, krystalizacja, kryształ, laboratorium, lakier, magnez, masa, metal, metan, mikstura, molekuła, neutron, oktan, parafina, pipeta, polimer, potas, preparat, rafineria, sacharoza, smog, substancja, substrat, substytucja, trotyl, wazelina, żel
Przymiotniki:
farmaceutyczny, higroskopijny, homologiczny, organiczny, strukturalny, sumaryczny, syntetyczny, tekstylny

Wsparcie w wyjaśnianiu znaczenia wyrazu
kategoryzowanie, budowanie prostej definicji
Tlen to gaz. *Funkcja paliw kopalnych to produkcja energii.*
wykorzystanie synonimów, internacjonalizmów
kwas solny = kwas chlorowodorowy *stosunek masowy = proporcje mas*
wykorzystanie budowy wyrazu
chlor*owodorowy (≈ chlor, wodór)*

Aspekt graficzny
Elementy graficzne wskazujące na wymagane w zadaniu czynności
Na grafice przedstawiono proces. Nazwa tego procesu to …
Podział tekstu polecenia na punkty – wskazanie kolejności czynności
1. To wzór sumaryczny kwasu. 2. Napisz nazwę tego kwasu: … 3. Narysuj wzór strukturalny tego kwasu:
Elementy graficzne zastępujące fragmenty polecenia
Hipoteza: … Plan doświadczenia: 1. … 2. … 3. …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – związki przyczynowo-skutkowe
Tłuszcze to substancje hydrofobowe. Przyczyny: … Skutki: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – porównanie
Zjawisko fizyczne ≠ reakcja chemiczna – argument: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – charakterystyka
Charakterystyka kwasu chlorowodorowego: Cecha 1. … Cecha 2. … Cecha 3. …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – elementy składowe
budowa kwasów nieorganicznych: Element 1: … + Element 2: …
Graficzne wskazanie rodzaju procesu – etapy procesu
gazowy wodorek pierwiastka → przepuszczenie przez wodę … → gazowy (jaką?) *wodorek … w wodzie → powstaje …* *(co robi?) (co?)*

Aspekt językowy
Rezygnacja z fragmentów polecenia
Majonez jest ~~przykładem~~ emulsji (emulsją).
Stosowanie konkretnych czasowników operacyjnych
Połącz nazwę gazu z jego zastosowaniem.
Stosowanie zdań pojedynczych/równoważników zdań
(1) Oblicz objętość gazów. (2) Wykorzystaj informacje z tabelki.

PODSUMOWANIE

Mamy nadzieję, że udało nam się zwrócić Państwa uwagę na wyjątkowość sytuacji komunikacyjnych, które zachodzą, jeśli w klasie uczą się dzieci cudzoziemskie. Komunikacja z nimi nie przebiega w ten sam sposób, jak z dziećmi posługującymi się biegle językiem polskim. Wymaga od nadawcy podejmowania wysiłku dopasowywania stosowanego w trakcie lekcji języka do możliwości językowych odbiorcy.

Chcąc pokusić się o zgrabną i zapadającą w pamięć koncepcję, która tę specyficzną komunikację charakteryzuje, użyjmy określenia **3xP: Planuj – Poszukuj – Porównuj.** Przygotowując lekcję/test dla klasy, w której uczą się dzieci nieznające dobrze języka polskiego, zaplanuj, w jaki sposób możesz skutecznie przekazać im wiedzę. Nie poprzestawaj na pierwszym pomyśle – spróbuj znaleźć kilka rozwiązań. Następnie zdecyduj, które z nich wydaje się najlepsze. Znasz swoich uczniów/uczennice, wiesz, co potrafią, jakie mają zasoby – zarówno merytoryczne, jak i językowe. Wykorzystuj tę wiedzę.

Jeśli nawet w tej chwili wydaje się to trudne lub czasochłonne, zapewniamy, że praktyka przyniesie usprawnienie tego procesu. Mamy świadomość, że pogłębiona koncentracja na używanym przez siebie języku, jest naturalna dla nauczycieli/lek języka obcego. My prosimy o taką uważność wszystkich Państwa pracujących z dziećmi cudzoziemskimi, po to, aby umożliwić tym osobom rzeczywiste i aktywne uczestnictwo w procesie edukacyjnym. W ich sytuacji język zaciemnia znaczenia, sprawia, że nie są możliwe do odkrycia, zrozumienia i przyswojenia. Państwa uważność językowa ma ułatwić uczniom/uczennicom dotarcie do znaczeń będących celem lekcji.

A co, jeśli …?

Wyobraźmy sobie sytuację, w której uczeń/uczennica ma wsparcie w procesie edukacji płynące ze środowiska rodzinnego, ma również duże zasoby poznawcze i wysoką motywację. Jeśli nawet nie otrzyma wsparcia ze strony nauczycieli/ek, prawdopodobnie osiągnie swoje cele edukacyjne – może trochę większym nakładem czasu i pracy, może trochę później. A teraz wyobraźmy sobie ucznia/uczennicę, który/która nie dysponuje wspierającym środowiskiem rodzinnym, nie ma dużych zasobów poznawczych i od początku nauki w polskiej szkole charakteryzuje się niską motywacją i samooceną. Jeśli w tej sytuacji nie spotka się ze wsparciem ze strony swoich nauczycieli/ek ryzyko jej niepowodzeń edukacyjnych, a w ich konsekwencji szybkiego opuszczenia przez nią szkoły, znacząco rośnie.

Można by stwierdzić, że powyższy akapit równie dobrze mógłby charakteryzować sytuację polskich uczniów/uczennic. To prawda, jednak porównując wyzwania stojące przed tymi grupami, należy stwierdzić, że polskie dzieci nie muszą się mierzyć

z ogromnym wysiłkiem uczestniczenia w procesie edukacji prowadzonym w obcym dla nich języku. Ten element sprawia, że wysiłek podejmowany przez ucznia/uczennicę z doświadczeniem migracji/uchodźstwa jest jednak nieporównanie większy. Tym samym ryzyko niesprostania wyzwaniu, jakim jest realizacja nauki w polskim systemie edukacji na kolejnych jego etapach, też jest wyższe.

Na koniec warto postawić pytanie: co się stanie w sytuacji, w której nauczyciel/ka nie rozpozna swojej nowej roli lub rozpozna ją, ale jednak nie podejmie wysiłku, by się jej podjąć? Innymi słowy, zastanówmy się, w jak dużym stopniu wsparcie językowe realizowane przez nauczycieli/ki będzie wpływać na osiągane przez ucznia/uczennicę sukcesy edukacyjne? Czy je uniemożliwi? Może tak, może nie. Czy jego brak je opóźni? Na pewno. Czy polscy nauczyciele/ki chcą tego uniknąć? Na to pytanie musicie Państwo sami sobie odpowiedzieć.

Nie tylko pierwszy rok.
Potrzeby uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji/uchodźstwa w polskiej szkole

Redaktorka prowadząca
Izabela Czerniejewska

Autorki tekstów
Izabela Czerniejewska
Julia Karczewska

Autorki dobrych praktyk
Alicja Bartkowiak
Nadiia Boichuk
Joanna Frontczak
Marta Gębka
Barbara Gierczyńska-Wasłowicz
Anna Weronika Grala
Karolina Jabłońska
Monika Jabłuszewska
Magdalena Mania
Svitlana Marushchak
Joanna Nickel
Agata Różańska
Justyna Rudomina
Danuta Rząsa
Beata Tomczak
Aldona Wiśniewska

Konsultacje merytoryczne
Olga Gałuszek

Korekta
Olga Gałuszek

Projekt graficzny
Magdalena Radomska

Wydawca
Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu
ul. Górecka 1
60-201 Poznań

Publikacja została przygotowana w ramach projektu „Strefa relaksu" prowadzonego we współpracy z International Rescue Committee

ISBN 978-83-962429-4-5

Poznań 2024

Publikacja w wersji .pdf i materiały dodatkowe
znajdują się na stronie:
https://odnpoznan.pl/663-nie-tylko-pierwszy-rok

ISBN 978-83-962429-4-5

ODN
Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

INTERNATIONAL
RESCUE
COMMITTEE